

TEGELEN IN 1940 : OVERROMPELD,
VERSLAGEN EN BEZET

Tegelen in 1940

Over dit jaar zijn slechts enkele exemplaren van de *Tegelsche Courant* overgeleverd. Artikelen over Tegelen staan wel in regionale bladen zoals de *Nieuwe Venlosche Courant*, provinciale bladen zoals de *Limburger Koerier* en in mindere mate in landelijke bladen zoals *De Tijd* en de *Volkskant*, die zijn geraadpleegd via de digitale krantensite Delpher. Vanaf de invoering van de Duitse censuur in de loop van mei 1940 zijn deze berichten echter niet meer betrouwbaar.

Woensdag 3 januari: beroep tegen vrijspraak Nicolaas Hekkens, alias De Nord

Op deze dag dient voor het Hof van Justitie het beroep tegen de vrijspraak van Nicolaas Hekkens inzake de brandstichting in zijn eigen fabriek. De zaak houdt de gemoederen in Tegelen al maandenlang bezig. De officier van justitie heeft getuigen-deskundigen opgeroepen die beweren dat de brand nooit het gevolg kan zijn van kortsluiting, zoals Hekkens beweert, maar moet zijn aangestoken. De voormalige inspecteur van politie van Tegelen verklaart dat hij zich naar de brandende fabriek repte en toen hij daar stond te kijken, werd aangesproken door Hekkens, die zei dat de brand het gevolg was van kortsluiting. Ook had Hekkens er in Tegelen geen geheim van gemaakt dat hij in economische problemen zat en financiële steun nodig had. Volgens de officier was het zo klaar als een klontje: niemand anders dan Hekkens zelf kon de brand hebben aangestoken. Bijna twee weken later zal Hekkens door het Hof worden vrijgesproken.

(Bronnen: *Noordbrabantsch Dagblad Het Huisgezin* van 4 en 16 januari 1940.)

Woensdag 10 januari: geen Carnaval en geen CAO

Diverse kranten berichten dat de carnavalsverenigingen in Venlo en Tegelen hebben besloten geen Carnaval te vieren. Volgens enkele kranten is dit in Tegelen al op 1 september 1939 besloten, direct na

direct na het uitbreken van de oorlog.

De Tijd bericht dat de onderhandelingen voor de CAO in de kleiwarenindustrie in Tegelen en Reuver opnieuw zijn vastgelopen. Volgens de onderhandelaars van de vakbond houden de voorstellen van de werkgevers onvoldoende rekening met de stijging van de kosten van het levensonderhoud van de arbeiders.

(Bronnen: *Limburgsch Dagblad*, *De Limburger* en *De Tijd* van 10 januari 1940)

Zondag 14 januari: Nederland in de greep van de vorst; intrekking alle militaire verloven

Terwijl Nederland al sinds kerstmis in de greep van de vorst is, gaan er geruchten dat er een Duitse invasie opkomt is. De harde bevroren ondergrond is ideaal voor een snelle tankopmars en doordat de stuwen zijn gestreken in verband met de te verwachten ijsgang, is de waterstand in de Maas op aan aantal plaatsen danig gezakt. Sinds begin november zijn er aanwijzingen dat in opdracht van Duitse autoriteiten in het oosten en zuiden van het land Nederlandse

INTERNATIONAAL

Maandag 1 januari:
Winteroorlog tussen de Sowjet-Unie en Finland. De sovjets lijden zware verliezen

Zaterdag 13 januari:
alle verloven Belgische militairen ingetrokken

Maandag 15 januari:
België weigert Duitsland vrije doorgang te verlenen naar Frankrijk

Zaterdag 20 januari:
Winston Churchill spoort de neutrale landen aan om de zijde van de geallieerden te kiezen

Dinsdag 12 februari:
Finland capituleert

Maandag 8 april: Duitsland valt het neutrale Noorwegen aan

Dinsdag 9 april:
Duitsland valt het neutrale Denemarken aan; volledige paraatheid van de grensverdediging

uniformen over de grens gesmokkeld worden. Veiligheidshalve heeft de Nederlandse Spoorwegen toen vlak daarop besloten om het gehele personeel te voorzien van legitimatiebewijzen. Nu wordt verteld dat er 's nachts op tal van plaatsen onverklaarbare lichtsignalen worden waargenomen. Is er in ons land een 'vijfde colonne' actief, die een Duitse inval voorbereidt? Als 's avonds ook nog via de radio bekend wordt dat alle militaire verloven met directe ingang zijn ingetrokken, stijgt de onrust onder de bevolking en militairen opnieuw tot een hoogtepunt, net zoals in november jl.

(Bronnen: L. de Jong: *De Duitse Vijfde Colonne in de Tweede Wereldoorlog*, (Amsterdam 1953) p. 91; L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 2 (Den Haag 1969), p. 77; GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 1665 en *Mooi Limburg* van 13 en 20 jan 1940)

Maandag 29 januari: vrijwillige sneeuwruiming

Er ligt veel sneeuw, die nodig geruimd moet worden. De regering heeft bepaald dat dit niet door werklozen in werkverschaffing mag gebeuren, maar normaal betaald moet worden. Sommige gemeenten, zoals Tegelen, hebben het geld hiervoor niet. *'Het is daarom des te meer verheugend, dat de Segoba-mannen uit Tegelen weer een blijk hebben gegeven van den goeden geest die onder hen heerscht. Spontaan hebben zij zich aangeboden en hebben de voornaamste straten van Tegelen van den sneeuwlast bevrijd. Het is een daad die vermelding en aller hulde verdient, omdat hierdoor een fijne gemeenschapsgeest gedemonstreerd wordt, zooals het Segoba-werk bij allen wil aankweken.'*

(Bronnen: *Limburger Koerier* van 29-01-1940)

Zaterdag 3 februari: speciale carnavalsverordening

In het In staat van beleg verklaarde gebied in Noord-Brabant en Limburg heeft de commandant van het derde legerkorps vanwege 'de bijzondere tijdsomstandigheden' een speciale carnavalsverordening afgekondigd. Deze bepaalt dat men zich tijdens het Carnaval en Halfvasten niet gemaskerd of op andere wijze onherkenbaar gemaakt

Sneeuwpret in januari 1940 voor hotel De Kroon (links) en de Edah (rechts). Midden Mia Dings, dochter van slager Wiel Dings.

op de openbare weg of in openbare gelegenheden mag bevinden. Ook mogen er geen optochten worden gehouden en er mag op de openbare weg geen muziek worden gemaakt. Cafés en andere horecagelegenheden mogen na het gewone sluitingsuur niet geopend zijn. De gemeente- en rijks politie, de koninklijke marechaussee en het korps politietroepen zullen toezien op de naleving van deze verordening. Bij overtreding riskeert men een geldboete van honderd gulden of een gevangenisstraf van twaalf dagen. De gemeenteraad van Venlo besluit zonder hoofdelijke stemming met de 'carnavalsverordening' akkoord te gaan. Van grote festiviteiten zal in Venlo en Tegelen geen sprake zijn, omdat de carnavalsverenigingen zich daar al eerder tegen uitgesproken hebben, maar dat sluit niet uit dat er carnavalsactiviteiten plaatsvinden in zalen en cafés.

(Bronnen: GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nrs. 1085 en 1666; *Mooi Limburg* van 3 februari 1940 en *Limburger Koerier* van 3 februari 1940)

5 februari: verdere daling werkloosheid

Bij de raming van de kosten voor steunverlening en werkverschaffing wordt het aantal werklozen voor de gemeentebegroting 1940 geschat op 140 personen, terwijl dat aantal voor 1939 175, voor 1938 200 en voor 1937 258 personen, bedroeg. Er is dus sprake van een geleidelijke daling.

(Bronnen: *Limburgsch Dagblad* van 05-02-1940)

26 februari: voorbereidingen Passiespelen

Diverse kranten berichten over de voorbereidingen voor het nieuwe Passiespelseizoen. *‘Een leger van ongeveer vijfhonderd vrijwillig medewerkers, uit alle geledingen der bevolking, is reeds een jaar bezig met de instudeering van den nieuwen tekst. De muzikale begeleiding wordt verzorgd door de plaatselijke orkestvereniging van pl.m vijf en dertig musici. Sinds enkele maanden werkt een 20-tal naaisters aan de herstelling der oude en het maken van de nieuwe’* costuums voor de hoofdrollen. Voor een gemakkelijk en goedkoop vervoer der bezoekers zijn door het bestuur overeenkomsten gesloten met de directie der Staatsspoorwegen. Tijdens de opvoeringen dezen zomer, zullen extra passiespeltreinen worden ingeschakeld en zal het station Tegelen weer stopplaats worden voor alle reizigersverkeer; zoo noodig wordt in de onmiddellijke nabijheid van het openluchttheater „De Doolhof” een noodperron aangelegd. Deze maand is het nieuwe secretariaat officieel geopend. Uit de vele reeds binnenkomende aanvragen om inlichtingen, zoowel uit België als uit eigen land, blijkt dat de belangstelling meer en meer groeit, naarmate het seizoen nadert’, aldus De Tijd.

(Bronnen: *De Tijd en Apeldoornsche Courant* van 26-2 1940)

Dinsdag 9 april: Duitse inval in Denemarken; volledige paraatheid van de grensverdediging

‘s Ochtends zendt de radionieuwsdienst het bericht uit dat Duitse troepen, zonder enige vorm van waarschuwing, Denemarken

zijn binnengevallen en de belangrijkste Noorse havens langs de kust hebben veroverd. De regering en de legerleiding zijn verrast door het Duitse optreden tegen deze twee landen, die net als Nederland neutraal willen blijven in het geschil tussen de Europese grootmachten. Men beseft dat Nederland het volgende slachtoffer kan zijn. Prompt worden ‘s ochtends de verloven van verschillende militaire eenheden ingetrokken, zoals die van de grensbataljons en de Maasbataljons. Tevens geeft generaal Winkelman - die sinds februari opperbevelhebber van de Nederlandse strijdkrachten is - opdracht de vernieling van de bruggen over de grote rivieren mogelijk te maken, zodat deze bij een plotselinge inval van Duitse troepen in Nederland opgeblazen kunnen worden. (tekening)

‘s Middags wordt via de radio bekend gemaakt dat ook alle andere militaire verloven zijn ingetrokken. Op verzoek van minister van defensie A. Dijkhoorn wordt een uitzondering gemaakt voor de zogenaamde zakenverloven, omdat men vreest dat anders het bedrijfsleven stil komt te liggen. Als aan het einde van de dag duidelijk wordt dat de manschappen van de grensbataljons en de Maasbataljons de komende nacht hun kwartieren niet mogen opzoeken, maar volledig gewapend hun stellingen moeten blijven bezetten, dringt het tot de bewoners van het grensgebied door dat de legerleiding ernstig rekening houdt met een Duitse inval.

(Bronnen: GAV, arch. nr. 228, *Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945*, inv.nr. 1040 en L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 2, (Den Haag 1969), p. 279-280 en p. 393)

Donderdag 11 april: regering waarschuwt tegen geruchtenstroom

Hoewel de gevreesde Duitse aanval is uitgebleven, moeten de troepen aan de grens en aan de kust, die een eerste Duitse stoot moeten opvangen, gevechtssklaar in hun stellingen blijven. De dreiging is nog niet geweken. In het land gonst het van de geruchten. Het feit dat Quisling, leider van de Noorse nationaalsocialistische partij, direct na de Duitse inval de macht heeft gegrepen, is voor velen het bewijs

dat de Duitsers zich van vuige middelen hebben bediend. Hoe zit dat voor Nederland? Zijn hier geen spionnen, infiltranten en saboteurs actief? Kan zich iets dergelijks ook in ons land voordoen, en gebeurt het misschien nu al? En zo ja, dan moeten de nationaalsocialisten in ons land of de in ons land verblijvende Rijksduitsers daar toch wel bij betrokken zijn.

De regering vindt het dan ook noodzakelijk een bulletin uit te geven waarin men de bevolking waarschuwt de geruchten, die 'zonder feitelijke grondslag' zijn, niet te snel voor waarheid aan te nemen.

(Bronnen: L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 2, (Den Haag 1969), p. 275-280 en L. de Jong: *De Duitse Vijfde Colonne in de Tweede Wereldoorlog* (Arnhem/Amsterdam 1953), p. 92)

Maandag 15 april: strijdvaardigheid terug naar normaal

Sinds het bekend worden van de Duitse inval in Denemarken en Noorwegen op 9 april liggen de infanteriebataljons aan de grens en de Maas nog steeds in opperste staat van paraatheid in hun stellingen. Dat kan zo niet langer doorgaan, de militairen komen slaap te kort en raken uitgeput. Omdat een Duitse aanval is uitgebleven, acht de legerleiding het weer verantwoord over te gaan tot de 'normale graad van strijdvaardigheid'.

(Bronnen: L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 2 (Den Haag 1969), p. 280 en GAV, arch.nr. 228, *Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945*, inv.nr. 1038)

Vrijdag 19 april: staat van beleg

In een radio-uitzending kondigt minister-president De Geer de staat van beleg af voor het gehele Nederlandse grondgebied. Zo wil de regering de angst onder de bevolking voor binnenlands verraad, zoals dat volgens de pers in Denemarken en Noorwegen heeft plaatsgevonden, de kop indrukken. De staat van beleg geeft het militaire gezag meer bevoegdheden, onder meer om spionage door Rijksduitsers tegen te gaan en 'staatsgevaarlijke' personen in

hechtenis te nemen. Daarbij denkt men in de eerste plaats aan NSB-ers. Al meer dan zeven jaar lang vereenzelvigen zij zich met het nationaalsocialistische Duitsland.

(Bronnen: L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 2, (Den Haag 1969), p. 277-278 en 287 en L. de Jong, *De Duitse Vijfde Colonne in de Tweede Wereldoorlog* (Arnhem/Amsterdam, 1953), p. 92-93)

Woensdag 24 april: militaire verloven weer toegestaan

Twee weken na de Duitse inval in Denemarken en Noorwegen worden alle militaire verloven weer toegestaan. Het grote publiek gist naar de reden en ziet het al of niet intrekken van de militaire verloven als een graadmeter voor een mogelijke oorlogsdreiging. Worden de verloven toegestaan, dan denkt men dat het zo'n vaart niet zal lopen. Als ze worden ingetrokken, is het menens. Met het toestaan van de verloven keert het oude gevoel van gerustheid bij de meeste mensen echter niet terug. Daarvoor is er in de laatste weken te veel gebeurd.

(Bronnen: L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 2, (Den Haag 1969), p. 286-287)

Zaterdag 27 april 1940: vrijheid van vergadering en samenscholing ingeperkt

Op last van de commandant van het 3e legerkorps maken de burgemeesters in Noord-Brabant en Noord-Limburg bekend dat men in het vervolg een vergunning van het militaire gezag moet hebben om openbare vergaderingen, bijeenkomsten of optochten te houden, zowel in de open lucht als binnenskamers. Voor zo'n vergunning dient men zich te wenden tot de burgemeester van de gemeente waar de activiteit zal worden gehouden. Ook is het in het vervolg verboden om op in het openbaar geschriften of tekeningen aan te plakken, die de openbare orde verstoren, het wettig gezag kunnen ondermijnen of schadelijk zijn voor de betrekkingen van het rijk met buitenlandse mogendheden. Overtreders lopen het risico een gevangenisstraf

OORLOGSCHRONIQUEUR IN STEYL

Op 10 mei 1940 begint Meester Jules Verstraelen, Hoofd der Openbare Lagere School te Steyl, zijn oorlogsdagboek, dat doorloopt tot 26 juni 1945. Hij beschrijft daarin niet alleen het wel en wee van zijn gezin en school, maar ook van zijn directe omgeving: Steyl en zijn inwoners, en de regio als geheel. Ook schrijft hij over het oorlogsgebeuren wereldwijd, waarvoor hij put uit berichten in kranten, met name de *Nieuwe Venlosche Courant* en op de radio, waarop hij ook internationale zenders beluistert. Verder gaat hij veel op pad, alleen of samen met zijn kinderen, om nieuws te vergaren. Het dagboek is door zijn zoon Frans uitgetypt en in 2020 als e-book verschenen bij uitgeverij ShinZ.

te krijgen van één jaar of een geldboete van f. 600.

(Bronnen: GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 1666)

Donderdag 9 mei 1940: volledige paraatheid van de grensverdediging

In heel Nederland worden de militaire verloven opnieuw ingetrokken, de grenstroepen verkeren in volledige paraatheid. De pers maakt melding van verschillende gevallen van spionage en vermeende sabotage. In de afgelopen dagen heeft men van over de grens voortdurend gedreun van Duits geschut kunnen horen. Kennelijk worden daar militaire oefeningen zijn gehouden. Vandaag is het echter stil geworden. In de loop van de dag komt er een stroom van Nederlandse arbeiders op gang, die in Duitsland werken en voortijdig van hun werk terugkeren. Zonder opgave van reden zijn ze naar huis gestuurd, waarbij hen te verstaan is gegeven de volgende dag niet voor twaalf uur 's middags terug te komen. Ook heeft men gezien dat Duitse militairen hun vervoermiddelen opstellen langs

de weg van Kaldenkerken naar Venlo, in de rijrichting van Venlo. Overall heerst er een nerveuze spanning. Wat is er nu weer aan de hand? Is het nu menens of is dit het zoveelste loos alarm? Velen kunnen van de zenuwen niet in slaap komen en blijven nog laat op straat staan napraten. De gedwongen terugkeer van de grensarbeiders uit Duitsland en de geruchten van de Duitse troepenconcentraties buiten Kaldenkerken doen het ergste vrezen. In paviljoen Modern te Tegelen komt het bestuur van de Stichting Passiespelen bijeen. Hier wordt besloten dat de mannelijke vertolkers hun haren en baarden moeten afscheren om door de Duitsers niet voor joden te worden aangezien. Een dag later wordt Christusvertolker Pierre Oehlen zonder baard op straat wordt gezien. Uiteindelijk zal er met aangeplakte baarden en pruiken worden gespeeld: zie verder bij 10 mei.

(Bronnen: F. Schallenberg: *Brigade Koninklijke Marechaussee Venlo*, p. 118-126; L. de Jong: *De Duitse Vijfde Colonne in de Tweede Wereldoorlog*, (Arnhem/Amsterdam, 1953) p. 94; GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 1041; M. Frencken e.a.: *Gemeentewerken 75 jaar in Venlo*, p. 39 en *Nieuwe Venlosche Courant* van 18 mei 1940)

Vrijdag 10 mei 1940: Duitse inval

0.00 uur

Tegen middernacht maakt de radio melding van het feit dat vreemde vliegtuigen vanuit het oosten naar de kust trekken. Op dat nieuws komen er in het centrum van Tegelen mensen naar buiten. Ze lopen de straat op, speuren de lucht af en wisselen hun indrukken uit. Iets voor middernacht weerklinken vanaf de Kaldenkerkerweg een paar hevige knallen. Al gauw blijkt dat eenheden van het Nederlandse leger een aantal bommen langs de kant van de weg met dynamiet hebben laten springen, zodat deze dwars over de weg komen te liggen en de Duitsers hinderen bij hun intocht. In de verslaglegging voor de schadevergoeding worden deze explosies nog gedateerd op 9 mei. Bij een van deze explosies wordt het huis van G. Hegeman op Kaldenkerkerweg 59 ernstig beschadigd en de inboedel vrijwel volledig vernield. Ook het monumentale huis van zijn buurman, de

fabrikant Eugène Canoy, op nr. 57 loopt ernstige schade op. Op het geluid van de knallen loopt iedereen naar buiten. Een zenuwachtige spanning maakt zich van de bevolking meester. Theo Raeskin schrijft:

'In groepjes staan zij buiten te praten, de mannen en de vrouwen, de kinderen, alles door elkaar. Ieder spreekt met iedereen. Mensen die elkaar tevoren nooit eerder hebben aangesproken, voeren nu opgewonden gesprekken. Ieder vertelt wat hij de avond tevoren gehoord en gezien heeft. Verre van geruststellend zijn deze berichten. Iemand vertelt dat hij gisteren (donderdag-) avond aan gene zijde van de grens het paardengetrappel hoorde over de harde keiwegen van Kaldenkirchen. Een ander weet te vertellen dat velen ('t moeten er duizenden zijn geweest) het lied zongen: "...Und wir fahren gegen England!". Bijna allen hebben het geluid gehoord van de zware motoren, angstwekkend motorgeronk: de gemotoriseerde troepen, de tanks.'

3.00 uur

In de loop van de nacht krijgt pater Otto Miss, rector van het Missiehuis te Steyl, een telefoontje van een Tegelse politiefunctionaris met het verzoek om bewoners van de Kaldenkerkerweg onder te brengen in het Missiehuis. Miss stemt toe en laat de slaapcellen klaarmaken, maar het is vergeefse moeite: de meeste betrokkenen blijven liever thuis. Slechts enkelen zoeken een veilig heenkomen in de ovens van de nabijgelegen kleiwarenfabriek van Alfred Russel.

3.45 uur

Rond 3.45 uur begeeft Rode Kruismedewerker Theo Raeskin zich met andere Rode-Kruismedewerkers naar het huis van de familie Hegeman aan de Kaldenkerkerweg, dat door de luchtdruk van de ontploffingen en een vallende boom zwaar is gehavend.

'Terwijl wij enkele ogenblikken de grote vernielingen trachten op te nemen, horen we plotseling een schelle vrouwenstem roepen: "De Duitsers komen!" En reeds is de grenswacht, twee Nederlandse jongens, ons voorbijgegaan met het onheilspellende bericht: "De slagbomen zijn open, de Duitse legers staan voor de grens!" Dan ziet Raeskin hoe het Duitse leger met groot machtsvertoon over de Kaldenkerkerweg naar beneden komt: 'Pontonniers, geschut,

foerage: het is een lange stoet, modern van wapenuitrusting met het allerlaatste strijd- en verdedigingsmiddel toegerust: auto's, motoren, tanks, voetvolk, paarden; de gehele dag gaat het zo door.'

Vrijwel tegelijkertijd neemt de familie Huys aan de Spoorstraat de intocht waar: *'Wij keken door het raam richting Industriestraat. Een grote troepenmacht kwam eraan met het geweer in de aanslag. Tientallen vliegtuigen beschermden deze troepen. Voorop droegen enkele moffen een groot schild waarop stond: "Hollanders laat ons rustig door. Wij strijden niet tegen u, maar tegen Engeland."*

Eveneens rond kwart over vier weerklinkt een enorme knal, waardoor volgens Thissen verscheidene vensterruiten in het centrum sneuvelen. De Nederlandse militairen hebben de brug in Venlo opgeblazen. Aan de Maasoever bij de brug wordt hevig gevochten.

5.00 uur

Om vijf uur neemt Jac. Thissen in het centrum van Tegelen de eerste Duitse militairen waar: *'Ze vragen beleefd de weg naar de Maas. Ondertussen passeren ons een zestal Hollandse militairen die - het was te zielig om te zien - overhaast naar Steyl lopen, om nog tijdig over de Maas te komen.'* Welters

5.07 uur

Precies om zeven minuten over vijf – de paters zijn dan volgens rector Otto Miss juist bezig met hun ochtendgebed – verschijnen de eerste Duitse soldaten op motorrijtuigen aan de Maasoever. Bewapend met handgranaten hebben ze tot taak strategische plekken, zoals kruispunten en rivierovergangen, te bezetten. Vanuit de kazematten aan de overzijde worden ze door Nederlandse soldaten onder vuur genomen.

5.30 uur

Precies om half zes ontploft de eerste granaat in de onderkerk van het Missiehuis. In een oogwenk vlucht iedereen de kerk uit. Vanaf dat moment wordt er aan beide kanten duchtig op los geschoten.

10.30 uur.

Het schieten vanaf de overkant van de Maas wordt minder. De Duitsers zijn vanuit Kessel naar de kazematten opgerukt en hebben de Nederlandse militairen van achteren aangevallen en tot overgave gedwongen. Voor de Duitsers in Steyl is dat het teken om in roeibootjes de Maas over te steken, de Nederlanders te ontwapenen en af te voeren naar het Missiehuis. Daar worden ze verzorgd en krijgen ze te eten in afwachting van hun wegvoering naar Duitsland. J.M.H. Verstraelen, hoofd van de lagere school te Steyl, hier verder Meester Verstraelen te noemen vermeldt in zijn dagboek dat de gevechten aan de Maas tot twee uur 's middags duren. Dan verzinnen de Duitsers volgens hem een list. Met bootjes gaan ze de Maas over en worden de Nederlandse soldaten in hun kazematten overvallen.

11.00 uur

In het centrum van Tegelen heerst dan volgens Thissen een drukte van belang: *'De klokken der kerk luiden het Angelus over deze schone zonnige en onvergetelijke meimorgen. Vele gelovigen gaan ter kerke. Duitse motorordonnansen stuiven van links naar rechts en heen en weer. Er arriveren steeds meer militairen.'*

De hele dag door trekken er Duitse konvooien door Tegelen. De Tegelenaren zitten aan de kant van de weg om het tafereel gade te slaan. Sommigen, volgens Hélène Dondit zelfs velen, zijn op hun

paasbest gekleed, want ook al is het de vijand die voorbijtrekt, het is een bijzondere dag, waarop niet gewerkt hoeft te worden.

De St. Jozefschool wordt in beslag genomen en als kazerne ingericht. De grote speelplaats met hallen blijkt ideaal voor de stalling en verzorging van de paarden. Op het ernaast gelegen grote met grind verharde schoolplein worden de karren geparkeerd.

11.30 uur

Sergeant Jan Wiardi, een van de verdedigers van kazemat 121 op de oever in Blerick, raakt gewond te water en bereikt zwaargewond de Tegelse oever bij Canoy-Herfkens, waar hij wordt opgemerkt door Pierre Oehlen, de Christusvertolker van de Passiespelen, die hem helpt het kantoor van Canoy Herfkens binnen te komen waar hij eerste hulp krijgt. Tot grote verbazing van Kitty Siebgens, die dan zeven jaar oud is en getuige is van het voorval, heeft Oehlen geen baard en lange haren meer. Nog geen week eerder heeft zij hem tijdens de repetities van de Passiespelen, die ze met haar vader, die penningmeester van het bestuur is, geregeld bijwoont, met baard en lange haren gezien. Na de oorlog hoort zij pas wat het bestuur de vorige avond heeft besloten.

14.00 uur

Meester Verstraelen vermeldt in zijn dagboek dat er de hele dag geen waterleiding en elektrisch licht is en een paar Duitse officieren van het Rode Kruis om twee uur 's middags een schoollokaal komen vorderen, dat vervolgens wordt uitgeruimd en schoongemaakt. Ook wordt een Rode Kruisteken aan de schoolpoort bevestigd, dat 's avonds weer wordt weggehaald. Hij en zijn gezin hebben de hele dag in de kelder gezeten.

In de loop van de middag plakken de Duitse troepen overal roodomrande aanplakbiljetten met bekendmakingen en verordeningen aan, waaronder een oproep van de opperbevelhebber van het Duitse leger, die de bevolking in het bezette gebied erop wijst dat zij onder Duits militair bestuur is geplaatst en dat zij alle door haar uitgevaardigde verordeningen stipt en onvoorwaardelijk dient op te volgen. Benadrukt wordt dat de troepen gehouden zijn de bevolking, voor zo ver zij zich vreedzaam betoont, in alle opzichte te

ontzien en haar eigendom te eerbiedigen. Ook zullen de burgerlijke besturen mogen blijven functioneren, mits deze op loyale wijze willen samenwerken met de Duitse overheden. Verder staat er dat de bevelhebbers van de legertroepen door hem gemachtigd zijn om maatregelen uit te vaardigen voor de veiligheid van hun troepen en voor het bewaren van de rust en orde in het door hen bezette gebied. Tegelijkertijd wordt er een roodomrande bekendmaking opgehangen namens de bevelhebber van de legergroep in deze regio, die de bevolking laat weten dat wie zich rustig en vreedzaam gedraagt, niets te vrezen heeft van zijn militaire troepen. Gewelddadigheden en acties van sabotage zullen echter zeer zwaar bestraft worden. Alle wapens en munitie aanwezig bij de bevolking moeten binnenkort ingeleverd worden op aanwijzing van de burgemeesters der gemeenten, die verantwoordelijk wordt gesteld voor de bewaring ervan. Hulp aan niet-Duitse militairen en vluchtelingen is verboden, net als samenscholingen, het verspreiden van vluchtschriften, het opruien tot staking, het hamsteren van levensmiddelen of verbruiksartikelen en het verhogen van lonen en prijzen voor goederen en diensten. Overtredingen van deze verboden zullen gestraft worden door een krijgsraad. Ook worden alle gemeentebesturen, politiekorpsen, scholen gesommeerd om op normale wijze hun werk te doen. Nijverheidsinstellingen, handelszaken, banken en winkeliers dienen open te zijn voor de bevolking en de Duitse weermacht. Duitse valuta moet worden geaccepteerd tegen een wisselkoers van 1 gulden = 1,50 Reichsmark.

Veel Tegelenaren knopen gesprekken aan met de Duitsers, die verbaasd zijn in het Duits te worden aangesproken. Er worden goede zaken gedaan. Volgens Jac Thissen kopen de Duitsers wat ze maar kunnen krijgen, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor hun familie. De gulden wordt aan twee Reichsmark geteld, meer dan de winkeliers er vóór de oorlog ooit voor hebben gekregen. Ook de Tegelenaren zelf laten zich niet onbetuigd en beginnen verwoed te hamsteren. Vooral rookwaar is in trek.

Intussen is het bij de Maas in Steyl een drukte van belang. De Duitsers stellen luchtafweergeschut op en slaan een pontonbrug, waarover tegen het einde van de middag onafgebroken Duits legermaterieel

De beschadigde woning van het gezin G. Hegeman aan de Kaldenkerkerweg 59. naar de overkant rijdt.

15.30 uur

Jan Wiardi wordt naar het Tegelse ziekenhuis gebracht waar hij negen weken lang zal blijven.

18.00 uur

Tegen de avond maken veel burgers van Steyl zich op om de nacht door te brengen in de kelders onder het Missiemuseum, die door de leiding van het Missiehuis zijn opengesteld. Ook in het centrum van Tegelen treft men voorbereidingen voor de nacht. Daar is voormalig NSB'er en gemeenteraadslid Marius Welters druk bezig de Duitsers in te kwartieren: *'500 man in mijn gebouw, drie officieren tevens; kwartier gemaakt voor de gehele bezetting, niettegenstaande de uitroepen der menigte in al de straten,'* zoals hij later aan de N.S.B.-gouverneur van Limburg schrijft.

In de loop van de avond treedt er volgens Jac. Thissen een zekere

gewenning bij de bevolking op: 'Tegen zes uur 's avonds zijn we al helemaal gewend aan het militaire gedoe. Iedereen is op de been. Er wordt gelachen, verteld, gefantaseerd en er worden conclusies getrokken. Duitse infanteristen marcheren door de straten. Gevolgd door o.a. huifkarren uit alle delen van Duitsland. Ze zijn beladen met stro en benodigdheden voor het slapen. Er passeren auto's met sigaretten, sigaren en snoepgoed. De pontonbrug te Steyl is reeds lang gereed en de Duitsers trekken er over en weer. Een gemoedelijke Oostenrijker die Polen en het Sudetenland reeds achter de rug had, zegt dat vannacht 10 à 12 Oostenrijkse soldaten in Tegelen aanwezig zullen zijn. Tegenover ons huis in hotel De Kroon is de Gefechtsstand ondergebracht.'

Volgens onbevestigde berichten verschijnt er een Frans of Engels verkenningsvliegtuig aan de kim, dat door de Duitsers onder vuur wordt genomen, waarna het neerstort bij de stuw in Belfeld. Meester Verstraelen heeft het over een Hollands vliegtuig, dat

Foto's uit diverse collecties over Steyl tijdens de Meidagen.

rond middernacht bommen laat vallen bij de brug. Zijn gezin en hij schrikken wakker van het spektakel van de ontploffing.

Op 25 mei publiceert de Limburger Koerier onder de kop 'Tegelen - De eerste oorlogsdagen' het relaas van een onbekende plaatselijke correspondent, zijn verhaal begint met de constatering dat Tegelen er buitengewoon goed is afgekomen en dan vervolgt: 'De bewuste Vrijdag van 10 Mei 1940 zal ons echter heugen heel ons leven. Het begon reeds in den laten avond van Donderdag 9 Mei, toen de bevolking werd opgeschrikt door aanhoudend gedreun van zwaar geschut, afkomstig van de oostelijke grens. Naar het heette: groote manoeuvres van het Duitse leger. Niemand vermoedde dan ook ernstige gebeurtenissen.

In de vroege morgenuren van Vrijdag 10 Mei echter werd de bevolking opgeschrikt door het donderend gedreun van de ontploffingen der versperringsboomen op de grenswegen en het denderen der motoren van vliegtuigeskaders. En wie zich hierop buiten waagde of door het raam zag om te speuren naar de oorzaak van dit ongewone, onverwachte en onverklaarbare lawaai, zag de eerste Duitse soldaten op motorrijwielen en auto's Tegelen binnentrekken. En zeer spoedig vielen de eerste schoten te Steyl aan de Maas. Over de geheele linie is er fel en verwoed gevochten. Het dreunen van geschut en het ratelen van de machinegeweren op zoo korten afstand beweezen dat maar al te duidelijk. En menige Tegelenaar heeft iets te aanschouwen gekregen van den strijd, die daar gestreden werd. Jammer genoeg vielen in de eerste genuren reeds de eerste twee slachtoffers. De 17-jarige C. waagde zich te dicht bij het gevechtsterrein en werd door een geweerkogel in een been getroffen. Hij werd door den geneeskundige van den luchtbeschermingsdienst naar het ziekenhuis overgebracht. Een granaat sloeg in de bovenverdieping van het Gregoriusklooster te Steyl, waardoor een zuster van de Dienaressen van de Heilige Geest ernstige verwondingen aan hoofd opliep. Intusschen duurde de aanvoer van nieuwe Duitse troepen voort en het is verklaarbaar, dat onze Nederlandsche soldaten aan de overzijde van de Maas tegen den middag niet in staat waren tegen zo'n uitmuntend toegeruste overmacht stand te houden. Toch bleven nog enkele versterkingen aan de overzijde van de Maas in actie totdat ook hier omstreeks 5

uur namiddag het vuren verstomde. Intussen waren de Deutsche troepen ijverig bezig met het bouwen van een pontonbrug en tegen den avond trokken reeds de eerste colonnes de Maas over. En van dat moment af zijn de Deutsche troepen dagen en nachten lang schier onafgebroken door Tegelen en Steyl getrokken, de Maas over om elders den strijd voort te zetten. Door duizenden nieuwsgierigen werd dit ongewone schouwspel met ontzag, maar ook met bewondering gadeslagen. De bevolking gedroeg zich bij deze gebeurtenissen zeer kalm en waardig, terwijl van den anderen kant het optreden der Deutsche militairen vriendschappelijk en respectvol was. Gevonden granaatscherven en kogels, beschadigde muren, vernielde ruiten getuigen thans nog van den strijd die in Tegelen gestreden werd. In vele gezinnen is nog groote bezorgdheid over het lot van Tegelsche gemobiliseerden die aan den strijd deelnamen en van wie nog geen bericht binnenkwam. Anderen weten thans reeds hun dierbaren gezond en wel bij hun legeronderdeel of geïnterneerd en vertrouwen dezen spoedig te zien. Van den bewusten Vrijdag 10 Mei heeft de plaatselijke luchtbeschermingsdienst onder leiding van inspecteur politie C. B. M. Wolf, zich in de ure des gevaars zeer actief betoond. Vooral de geneeskundige dienst en de hulpposten hebben veel en zeer te roemen werk verricht. Behoudens de twee bovengenoemde burgerslaachtoffers werden door de geneeskundigen dienst nog een gewonde Nederlandsche soldaat en enkele gewonde Deutsche militairen verbonden en naar het ziekenhuis vervoerd. Het personeel van dezen dienst en vooral de plaatselijke geneesheeren, verdienen alle hulde voor hun menschielieven arbeid. De politie en hulppolitie hebben zich van den beginne af op zeer verdienstelijke wijze van hun zeker niet gemakkelijke taak gekweten. De patrouillediensten gedurende den nacht waren uitstekend georganiseerd, terwijl de verduistering (lichtdooving), dankzij de spontane medewerking van de bevolking en de Deutsche militairen, perfect werd doorgevoerd.'

(Bronnen: L. de Jong, *Het koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog, deel 4*, (Den Haag 1972), p. 1-2, *de Nieuwe Venlosche Courant* van 17 mei 1940; M. Raeskin: *Oorlogsjaren '40-'45*, in: P. Poeth: *Zij kwamen en gingen* (Tegelen 1985), p. 14; J. Huys en M. Bovee: *Herinneringen aan de oorlog*, verzameld door Leo Huys (z.p.; z.j.); T.

Laumans: *Oorlogservaringen* (Tegelen, 2003), p. 112 – 116; W. Kurstjens: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005), p. 8-15 en J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 9; *Limburger Koerier* van 25- 5-1940; GAV, arch.nr 243, inv. nr. 3847, resp. 3845)

Zaterdag 11 mei: troepenverplaatsingen

Tegen de morgen knalt het opnieuw. Thissen denkt dat het een soort reveille van de Duitsers is, omdat het in de straten wemelt van de soldaten. Als hij niets kan zien, gaat hij weer naar bed. Later blijkt er een tijdbom te zijn ontploft bij de pontonbrug in Steyl. Als Thissen om vijf uur opstaat en uit het raam kijkt, ziet hij onder zijn raam een walmende veldkeuken staan. Van half zes tot acht uur passeren er onafgebroken voertuigen, getrokken door duizenden paarden, op weg naar de pontonbrug in Steyl om daar de Maas over te steken. Vanuit Baarlo worden intussen met bussen Nederlandse krijgsgevangen aangevoerd, die in het Missiehuis worden ondergebracht, waar ze te eten en te drinken krijgen.

Zo gaat het de hele dag door: Duitse 'Nachschub' naar Baarlo, verslagen Nederlandse militairen naar Steyl.

Intussen wil het nieuwe militaire gezag dat het normale economisch leven zo snel mogelijk hervat wordt. Aan de bevolking van geheel Noord-Limburg wordt duidelijk gemaakt dat de aanvullende verordeningen van de *Ortskommandant* te Venlo ook voor hen gelden, tenzij dat anders is bepaald. De gemeenten krijgen opdracht om overal de wegwijzers en plaatsnaamborden weer aan te brengen die zijn weggehaald om de Duitsers te dwarsbomen en deze aan te vullen met nieuwe Duitse borden.

Het gemotoriseerde verkeer is voor burgers vooralsnog verboden. Alleen via de *Ortskommandatur* kunnen rijvergunningen worden afgegeven en is motorbrandstof verkrijgbaar om de regionale voedselvoorziening niet te laten stagneren.

Over het algemeen gedragen de Duitse troepen zich zeer gedisciplineerd tegenover de plaatselijke bevolking. Dat is hen door hun meerderen ingeprent op straffe van zware sancties. Hier en daar gaan ze zelfs een stapje verder en steken zij de bevolking de helpende

hand toe.

Verder maken ze op de plaatselijke bevolking indruk door hun goed uitzierende uniformen en bewapening, die beter is dan die van de Nederlandse soldaten. Ook is men ingenomen met hun kooplust. Vooral in de dorpen zijn veel winkels, die verplicht zijn de hele dag open te houden, binnen de kortste keren door hun voorraden heen. Minder blij is men met het Duitse papiergeld en de door het Duitse gezag vastgestelde wisselkoers waarmee men verplicht is genoegen mee te nemen.

Voor de zekerheid geldt er een tapverbod en mogen restaurants en cafés geen alcoholische dranken schenken aan de militairen. Verder dient per direct de Duitse tijdrekening te worden ingevoerd. Uurwerken op kerken en openbare gebouwen moeten verzet worden, omdat de Duitse zomertijd, die loopt van 1 april tot 1 oktober, honderd minuten vroeger is dan de Nederlandse tijd.

In de loop van de dag laat burgemeester Pesch zijn eerste bekendmaking uitgaan. Hij gelast de burgers dat er geen licht kan uitstralen uit woning of andere gebouwen en op straat geen licht te ontsteken, hetzij aan voertuigen, rijwielen of anderszins.

Laat in de avond weerklinken er hevige bominslagen vanuit Kaldenkerken. Daar vallen twee vliegtuigen van het 77ste squadron van de RAF, dat in Reims is gelegerd, de door Kaldenkerken marcherende kolonnes van de 216ste Infanteriedivisie aan. Bij deze aanval werden negen inwoners gedood en verschillende gewond en vallen 180 slachtoffers onder de militairen, doden en gewonden. Ook worden vele woonhuizen aan de route vernield of beschadigd. Onder de gedode inwoners waren er ook enkele met familienamen die frequent in Tegelen voorkwamen en nog voorkomen, zoals Driessen en Peters, wat niet verwonderlijk is gezien het gemeenschappelijk staatkundig verleden en de het veel voorkomende gebruik om 'over de grens' te trouwen.

(Bronnen: L. de Jong, *Het koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, deel 4, (Den Haag 1972) p. 2-8; E. Munnicks e.a., *Van kazemat tot kelderleven*, (Roermond, 2007) p. 87; de *Nieuwe Venlosche Courant* van 21 mei 1940 en W. Kurstjens: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005), p. 8-15; L. Peters: *Geschichte der Stadt Kaldenkirchen* (Kleve

1998), p. 110 en 111; GAV, arch.nr. 243, inv. 5649)

Zondag 12 mei (Eerste Pinksterdag): Bèr Huys gesneuveld

's Nachts wagen Engelse vliegers zich in het Duitse luchtruim en vallen de 216de infanteriedivisie aan, die vanuit Breyell door Kaldenkerken trekt op weg naar de grens met Nederland. Naar verluidt worden er 9 tot 10 burgers gedood en zijn er onder de soldaten zeker 180 doden en gewonden te betreuren. Op de Kaldenkerkerweg in Tegelen worden vier Duitse soldaten dodelijk getroffen. (bron) In Tegelen blijft het de hele dag rustig. Het is nog steeds mooi weer. 's Morgens gaat men op zijn paasbest naar de kerk, want het is Pinksteren. Tijdens de preek roept pastoor Edmond Keuller hen op kalm te blijven en te bidden. De hele dag trekken er Duitse troepen door het centrum op weg naar de pontonbrug in Steyl. Ook komen er twee vrachtwagens voorbij met gevangen Nederlandse soldaten, onder wie verscheidene Tegelse jongens. Vanuit Kaldenkerken komen geruchten over de gevolgen van het Engelse bombardement, dat van officiële Duitse zijde wordt

Bericht uit de Tegelsche Courant

doodgezwegen, terwijl de Nederlandse radio voor het eerst sinds twee dagen weer nieuwsberichten uitzendt. Daaruit blijkt dat er in de omstreken van Horn en Nederweert nog steeds wordt gevochten. 's Middags ontvangt het gezin Huys aan de Spoorstraat het bericht dat zoon Baer in Someren is gesneuveld.

Decennia later schrijft Leo Huys hierover een verhaal *Van de Gouden Jaren tot de Kwade Tijd* met een schrijnende passage over het verdriet van zijn moeder: *Toen ze ons dat nieuws kwamen brengen, keken wij kinderen allemaal naar mam en pap in de hoop dat zij zouden zeggen: 'Maak je maar geen zorgen, kinderen. Onze Baer is niet gesneuveld. Die is niet dood, dat kan gewoonweg niet.'* Maar mam zat daar maar. Ze had een hand op haar hart gelegd, alsof ze zo de ramp kon tegenhouden. Toen ze eindelijk ademhaalde, was het alsof ze alle lucht in de kamer in één gulp opzoog. Toen versteende ze. Niets aan haar bewoog: haar ogen niet, haar mond niet, haar handen niet. Maar plotseling sloeg het bij haar in. Opeens beseft ze wat dat verschrikkelijke woord betekende. Gesneuveld! Haar Baer! Ze vloog op, zwaaide haar armen boven haar hoofd. 'Nee, nee, nee,' riep ze en rende door de achterdeur naar buiten. Ze ging op het stoepje zitten. Ze deed de handen voor haar ogen en kroop ineen. Ze maakte

Bidprentje H. Doumen.

zich zo klein dat haar hoofd bijna in haar schoot lag. Maar het hielp niet. De ramp vrat zich steeds dieper een weg in haar hart. Haar lichaam bewoog langzaam op en neer, eerst zonder geluid, totdat ze zachtjes begon te huilen. Naarmate de wrede werkelijkheid dieper tot haar doordrong, werd dat huilen heviger. De pijn kwam in vlagen naar boven. Haar lichaam schokte onder het geweld. Het huilen hing over in janken. Langgerekt, onmenselijk janken. En tussendoor hoorden we haar steeds herhalen: 'Baerke toch! Mijn arme, arme jongen!' Pap was naast haar gaan zitten en legde zijn arm over haar schouder. Hij staarde recht voor zich uit, zonder iets te zien. De tranen stroomden over zijn wangen. Zonder geluid. Het was alsof hij

niet eens ademhaalde. Wij kinderen stonden achter haar en wisten niet wat te doen, hoe graag we hen ook om de hals waren gevlogen, zoals we dat plachten te doen van blijdschap of verdriet. Maar dit leed was te ontzaglijk. Wij hokten bijeen rond ons Jo, verslagen en hulpeloos. Ons Jo stelde voor de rozenkrans te bidden, maar toen vloog ons Bert uit. Ze veegde de tranen van haar gezicht en riep; 'Ik bid niet meer. Ik bid nooit meer. Het kan me niet schelen of ik diep in de hel kom, maar als Onzelieveheer zo gemeen kan zijn om ons dit aan te doen, dan wil ik nooit meer iets met hem te maken hebben.' Onze Sjeng trok Bert naar zich toe. 'Kom maar hier, meisje,' zei hij. 'Lucht je hart maar eens goed.' Daar zaten we. Op Moederdag achter op het stoepje.'

(Bronnen: W. Kurstjens: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005), p.12 en Leo Huys: *Van de Gouden Jaren tot de Kwade Tijd*, in: 'nem Blauwe Zónidmorge' (Venlo 2012), p. 43 van de Nederlandse versie.)

Maandag 13 mei (Tweede Pinksterdag): Frans Doumen gesneuveld

Volgens Meester Verstraelen blijven er maar steeds Duitse troepen over de pontonbrug trekken. Rode Kruiswagens rijden af en aan. Ook komen er Duitse transportvliegtuigen over. En passant wordt de Duitse zomertijd ingevoerd, het is nu 1 uur en veertig minuten later. Op de Grebbeberg sneuvelt Tegelenaar Frans Doumen. Het bericht van zijn dood bereikt Tegelen pas later. Meester Verstraelen noemt als datum 25 mei. Doumen is een oud-leerling van hem.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 12)

Dinsdag 14 mei: capitulatie Nederlandse leger

Meester Verstraelen schrijft dat er 's morgens veel paarden over de pontonbrug komen, terwijl er rond elf uur Hollandse en Belgische krijgsgevangenen worden aangevoerd. 's Middags gaat het gerucht dat de hele Peellinie zich heeft overgegeven. Later komen er opnieuw krijgsgevangenen in Steyl aan. Onder hen is Theo Treuen, die later in

het verzet gaat en wordt gefusilleerd. Ook tekent Verstraelen op dat 's morgens rond kwart over negen een dertigtal vliegtuigen over Steyl komt. Overigens gaat er die eerste maanden bijna geen dag voorbij dat er geen vliegtuigen boven Steyl overkomen, soms in eskaders, maar meestal afzonderlijk. Soms noemt hij ook het type vliegtuig, zoals op 22 juli: *Stuka's boven Steyl*.

's Avonds wordt het nieuws van het bombardement van Rotterdam bekend. De ontzetting is groot. Die wordt nog groter als men hoort dat koningin Wilhelmina en de regering naar Engeland zijn uitgeweken en generaal Winkelman, de opperbevelhebber van land- en zeemacht, de Nederlandse troepen opdracht heeft gegeven om de wapens neer te leggen en zich over te geven aan de dichtstbijzijnde Duitse troepen.

Overigens wordt bij het bombardement ook schade aangericht aan goederen van Tegelenaren. Zes grote tabaksfabrikanten hebben in Rotterdamse pakhuizen ruwe tabak opgeslagen, vijf van hen van twee tot dertien pakken, maar tabakskerverij Andreas Kreijkamp 282 pakken, die bij het bombardement verloren gaan. De schade bedraagt in totaal fl. 15.452, omgerekend naar de huidige waarden vele honderdduizenden euro's.

Tegen middernacht houdt Winkelman een radiotoespraak tot het Nederlandse volk, waarin hij de capitulatie toelicht. Uit zijn woorden blijkt dat er bij het bombardement van Rotterdam veel burgerslachtoffers zijn gevallen, onder wie vrouwen en kinderen. Tegen de vernietigende kracht van de vijandelijke luchtwapens staat de Nederlandse krijgsmacht machteloos, aldus Winkelman, die ook vermeldt dat de Duitsers hebben bedreigd andere steden in Nederland te bombarderen als de Nederlandse krijgsmacht zich niet overgeeft. Bovendien is hem duidelijk geworden dat het Nederlandse leger niet kan rekenen op de hulp van Engelse troepen. Overigens geldt de overgave niet voor de provincie Zeeland, waarvoor Winkelman niet bevoegd is. De dienst wordt daar uitgemaakt door Franse troepen, die het Nederlandse leger te hulp zijn gesnel, maar op Zeeland zijn teruggeslagen.

Burgemeester Pesch maakt bekend dat hij in opdracht van de *Ortskommandant* 634 duiven heeft gevorderd. De reden is dat zij

volgens de Duitsers gebruikt kunnen worden om boodschappen te versturen.

Ook herinnert hij de bevolking aan de verplichting tot inlevering van alle vuurwapenen en munitie. Dienstplichtigen die in het bezit zijn van militaire uitrustingsstukken, zoals geweren, munitie, koppels en dergelijke wordt verzocht zich tot hem te wenden.

(Bronnen: De Jong, L.; *Het koninkrijk der Nederlanden, deel 3: Mei '40* (Den Haag 1970) en J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020); J. Wolbertus: *Zoëdet weej 't noets vergaete – Persoonlijke verhalen uit WO II in Tegelen en Steyl* (Tegelen, 2020), p. 91; GAV, arch.nr. 243, inv. 5649 en 3844)

Woensdag 15 mei 1940: pontonbrug afgebroken; bekendmaking capitulatie in de Nederlandse pers

Meester Verstraelen vermeldt dat de Duitse pontonbrug is afgebroken en de mensen langs de Maas bezig zijn hun huizen schoon te maken, terwijl er bij het Missiehuis reparaties worden uitgevoerd. 's Middags gaat hij met zijn zoon naar Venlo om naar de brug te kijken, die Nederlandse militairen bij de nadering van de Duitsers hebben opgeblazen. Aan de kant van Blerick hangt ze in het water, wat hij een akelig gezicht vindt. Aan de Tegelse kant van de brug hebben de Duitsers een houten voetgangersbrug met een hoge leuning aangelegd.

Burgemeester Pesch maakt bekend dat de levering van elektrische stroom voor de verlichting van woningen ook die nacht doorgang zal vinden, indien de bevolking de verduisteringsvoorschriften naleeft. Ook wijst hij de winkeliers erop geen Duits papiergeld in ontvangst te nemen, waarop een ondertekening is aangebracht. Alleen papiergeld zonder zo'n ondertekening is geldig. Hebben ze zulk papiergeld al aangenomen, dan kunnen ze het als wisselgeld teruggeven aan Duitse militairen. Mocht dat niet mogelijk zijn, dan kunnen ze tot 22 mei inleveren bij de gemeenteontvanger.

Ten slotte verklaart hij dat het de wens van het Duitse opperbevel is dat alle instellingen en bedrijven open blijven en alle werkzaamheden daar gewoon doorgaan. De werkgevers moeten hun werknemers

blijven uitbetalen en de werknemers moeten zich niet bezorgd maken als die uitbetaling enige vertraging oploopt. Aangenomen mag worden dat binnen redelijk korte tijd het geldwezen weer normaal zal functioneren.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 11; GAV, arch.nr. 243, inv. 5649)

Donderdag 16 mei 1940: autoverkeer aan banden, verduistering

De *Ortskommandant* van Venlo legt het gemotoriseerde verkeer voor de burgerbevolking aan banden. Alleen voor motorvoertuigen, die voor het economische leven noodzakelijk zijn, wordt een vergunning verstrekt, terwijl pompstations alleen op vertoon van benzinemachtigingen benzine en olie mogen leveren. Voor personenvervoer mogen geen vracht- en bestelauto's worden gebruikt.

Verder maakt hij een aantal versoepelingen bekend. Vanaf heden is het winkeliers weer toegestaan om tussen 12.00 en 13.00 uur gesloten te zijn. Ook wordt het tapverbod voor Duitse militairen opgeheven. Nu mogen tot 21.00 uur alcoholhoudende dranken verstrekt worden in de openbare lokaliteiten, zoals restaurants en cafés.

Het dagelijkse leven herneemt zijn loop. Overal wordt het werk hervat. Iedereen kan zich weer vrij te voet of met de fiets over straat bewegen. Het enige verschil met vóór de bezetting is dat het vanwege de invoering van de Duitse zomertijd langer licht blijft. Ook handhaven de Duitsers de verduisteringsmaatregelen die door de Nederlandse autoriteiten met het oog op het oorlogsgevaar zijn ingevoerd. Dat betekent dat met het invallen van het duister de straatverlichting overal gedoofd blijft en dat er uit de huizen geen straaltje licht mag komen. Dat laatste is alleen mogelijk door de overgordijnen helemaal dicht te trekken of verduisteringspapier te gebruiken. De Luchtbeschermingsdienst (L.B.D.) patrouilleert langs de huizen om erop toe te zien dat dit daadwerkelijk gebeurt.

Omdat er nog geen avondklok geldt, kan men zich 's avonds vrijelijk op straat bewegen. Helemaal ongevaarlijk is dat niet, want door

de verduisteringsmaatregelen is het overal aardedonker. Trek je er te voet op uit, dan moet je ervoor zorgen dat je een zaklantaarn bij je hebt, maar dan wel een die is afgeschermd en maar een klein beetje licht uitstraalt. Ga je met de fiets of met de auto, dan kun je de voorlamp bedekken met zwart papier waarin spleetjes zitten die flinterdun licht doorlaten. Ook zijn er zwarte fietslampjes met een klein licht doorlatend streepje op de markt. Al die lichtbronnen geven zo weinig licht dat je, als je even niet oplet, van de weg raakt en in een greppel belandt. In grachtensteden als Amsterdam en Delft lopen op die manier heel wat mensen 's nachts pardoos het water in. Tijdens hevige mist verdwalen er zelfs mensen.

Burgmeester Pesch wijst er door middel van een bekendmaking op dat men Duits en Nederlands geld gelijkelijk moet aannemen. De afgelopen dagen hebben zich gevallen voorgedaan waarin winkeliers weigerden Nederlands geld aan te nemen en hun klanten alleen maar geld in biljetten aanboden en niet in munten. Kennelijk willen de autoriteiten een herhaling van het scenario uit augustus 1914, toen Nederlanders massaal munten oppotten om op termijn te profiteren van de grondstoffenwaarde van de munten, te voorkomen.

Ook maakt hij op last van de *Ortskommandant* te Tegelen bekend dat het streng verboden is in dranklokaliteiten na 8 uur 's avonds alcoholhoudende dranken te schenken.

Alle informatie over de Duitse maatregelen die Pesch deze dagen aan de bevolking verstrekt, staat ook te lezen op aanplakbiljetten van de *Ortskommandant* zelf (16 mei), maar ook op die van de commissaris van de koningin (23 mei).

(Bronnen: L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, deel 4, (Den Haag 1972) p. 7-8; E. Werkman e.a.: *Dat kan ons niet gebeuren. Het dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog*, p. 33; *Nieuwe Venlosche Courant* van 17 mei 1940; GAV, arch. nr. 243, inv. 5649)

Vrijdag 17 mei 1940: Nieuwe Venlosche Courant verschijnt weer

Vandaag verschijnt - na een onderbreking van een week - de *Nieuwe*

Venlosche Courant weer. De directie heeft daarvoor toestemming gekregen van de *Ortskommandant*, maar moet zich strikt houden aan een aantal voorwaarden. Zo moet de omvang voorlopig beperkt blijven tot vier pagina's. Verder is het verboden iets te publiceren dat voor de Duitsers nadelig zou kunnen zijn of voordelig voor de geallieerde strijdkrachten. Berichten uit anti-Duitse bronnen mogen niet overgenomen worden. Alleen officiële mededelingen, die afkomstig zijn van het Algemeen Nederlands Persbureau (A.N.P.), mogen worden gepubliceerd en de redactie is verplicht om gratis verordeningen van de *Ortskommandant* en de bijna dagelijks verschijnende communiqués van het *Oberkommando der Wehrmacht* af te drukken. Censuur vooraf wordt vooralsnog niet nodig geacht, maar wel moeten dagelijks drie exemplaren kosteloos bij de *Ortskommandatur* bezorgd, zodat gecontroleerd kan worden of men zich aan de afspraken houdt.

De editie van vandaag opent met een oproep van burgemeester Berger aan de bevolking om 'in alle rust en kalmte' de voorschriften die van boven af worden gegeven op te volgen. Stipte naleving der voorschriften, aldus de burgemeester, is de beste waarborg, dat het economisch leven zich zo goed mogelijk zal herstellen. Ook doet de redactie een oproep aan haar correspondenten om vanaf heden weer regelmatig te berichten over gebeurtenissen in de regio.

Het belang van de *Nieuwe Venlosche Courant* als informatiebron voor de Tegelse bevolking mag niet onderschat worden. Menige Tegelenaar is abonnee. Zo ook Meester Verstraelen, die hierin leest dat de soldaten die in burger hun legeronderdeel hebben verlaten zich op zaterdag om 16.00 uur op het gemeentehuis moeten melden.

Ook staat hierin dat in opdracht van de *Ortskommandant* het luiden van de kerkklokken in het vervolg is verboden. Als reden wordt opgegeven dat hierdoor de luisterstations gestoord worden bij het waarnemen van naderende vliegtuigen.

Eveneens op last van de *Ortskommandant* maakt burgemeester Pesch bekend dat alle verkeer vanaf 10 uur 's avonds streng verboden is, behalve voor uitzonderingsgevallen (o.a. doktoren, vroedvrouwen), waarvoor vergunningen kunnen worden verstrekt. Ook wijst hij nog eens op het alcoholverbod.

(Bronnen: L. de Jong: *Het koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, deel 4, (Den Haag 1972); GAV, arch. nr. 228, archief Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 820, 175; *Nieuwe Venlosche Courant* van 17 mei 1940; J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 11); GAV, arch.nr. 243, inv. 5649)

Zaterdag 18 mei 1940; registratie motorvoertuigen; beperking bewegingsvrijheid, parade van tanks

Rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart

Op last van de *Ortskommandant* verschijnt in de *Nieuwe Venlosche Courant* een bericht dat alle eigenaren en bezitters van personen- en vrachtauto's in Venlo en omgeving direct na het verschijnen van het blad hun auto's moeten laten registreren bij de *Ortskommandatur* te Venlo. Vóór uiterlijk 20.00 uur dient van elke personenauto een opgave in tweevoud te zijn ingeleverd met daarop o.a. de vermelding van merk, type, bouwjaar en het aantal zitplaatsen. Van vrachtauto's dient ook het laadvermogen in tonnen te worden vermeld.

Terwijl de bewegingsvrijheid voor de burgerbevolking elders in het land weer volledig is hersteld en men ook na het invallen van de duisternis weer buiten mag zijn, geldt dit nog niet voor het grensgebied. Daar mogen de plaatselijke Duitse commandanten anders beslissen, als zij dat nodig achten. In Venlo en omgeving is dat het geval. Daar blijft voorlopig nog een beperkte bewegingsvrijheid van kracht.

's Avonds neemt Meester Verstraelen een geweldig gedruis van rollende tanks waar. Het blijkt het Duitse bezettingsleger te zijn dat in Den Haag is geweest. Op iedere tank zitten zes soldaten met een baret en in het zwart. Tientallen vrachtwagen en tanks rollen Steyl binnen. Bij de burens wordt een Duitse officier ingekwartierd.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 18 mei 1940 en J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 12)

Maandag 20 mei 1940: benoeming rijkscommissaris Seyss-Inquart; meer informatie over bombardement Rotterdam

Volgens Meester Verstraelen zijn de Duitse tanks in alle vroegte uit Steyl vertrokken.

De *Nieuwe Venlose Courant* weet te melden dat Hitler een rijkscommissaris voor de Nederlandse bezette gebieden heeft benoemd 'ten einde de openbare orde en het openbare leven te waarborgen'. Deze dr. Seyss-Inquart vertegenwoordigt het opperste burgerlijke gezag en is alleen verantwoording aan Hitler schuldig. Hiermee worden de secretarissen-generaal van de diverse departementen, die voorheen verantwoording schuldig waren aan de ministers, direct onder zijn bewind geplaatst. Voortaan zal generaal Christiansen, de Duitse militaire bevelhebber, alleen nog maar belast zijn met de militaire aangelegenheden.

De benoeming van Seyss-Inquart markeert het begin van een bijzondere periode in de geschiedenis van het binnenlands bestuur in Nederland, waarin nauw wordt samengewerkt met de Duitsers. Deze samenwerking wordt uitgebreid gedocumenteerd in de overzichtstudie van P. Romijn: *Burgemeesters in oorlogstijd* (Amsterdam 2012).

Overigens bericht de krant ook uitgebreid over het bombardement van de binnenstad van Rotterdam dat vorige week heeft plaats gevonden. Langzamerhand begint men ook in Noord-Limburg een beeld te krijgen van de verschrikkingen, die daar hebben plaatsgehad. Het bombardement duurde niet langer dan een kwartier, maar er zijn aanwijzingen dat er 30.000 mensen bij om het leven zijn gekomen.

's Avonds ontvangt Meester Verstraelen voor het eerst sinds 9 mei weer het katholieke dagblad *De Tijd* uit Amsterdam.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 20 mei 1940; L. de Jong: *Het koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, deel 4, (Den Haag 1972) p. 252 en J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945*

(Venlo 2020), p. 12)

Dinsdag 21 mei 1940: overzicht Duitse maatregelen

In de *Nieuwe Venlosche Courant* wordt een overzicht afgedrukt van alle maatregelen die door de Duitse bezetter zijn genomen. Samenscholingen, openbare vergaderingen, optochten, werkstakingen en het in het openbaar beluisteren van niet-Duitse radio-uitzendingen zijn verboden. Ook het beledigen van de Duitse natie of Duitse personen zal streng worden gestraft. Het bezit van vuurwapens, munitie, explosieve stoffen en oorlogstuig is verboden en deze moeten dan ook onmiddellijk worden ingeleverd.

Ook is het nog niet toegestaan zich tussen 22.00 uur 's avonds en zonsopgang op straat te bevinden, terwijl tegelijkertijd wordt aangekondigd dat deze maatregel met ingang van morgen zal worden opgeheven. Het reizen uit de bezette gebieden is zonder toestemming van Duitse autoriteiten niet mogelijk. Voor het gebruik van benzine is een vergunning nodig en levensmiddelen en gebruikersartikelen mogen slechts in normale hoeveelheden worden aangekocht. Dit om het hamsteren tegen te gaan. Melk moet worden gekookt om het gevaar van tyfus te voorkomen. De omwisselkoers tussen Nederlandse en Duitse valuta bedraagt: één gulden is 1.50 Duitse Rijksmark. Van de bankbiljetten vormen alleen de *Reichskreditkassenscheinen* een wettig betaalmiddel.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 21 mei 1940)

Woensdag 22 mei: bommen op Egypte

Meester Verstraelen schrijft: 'In de nacht van Dinsdag op Woensdag vliegen vreemde vliegtuigen boven Steyl. We horen 2 bommen ontploffen. Afweergeschut en mitrailleurs in actie. Alle mensen van Steyl op de been. Wij zijn in de schuilkelder geweest. Na een half uur weer naar bed. Vanmorgen gaan allerlei geruchten over dit bombardement Ik ben met Annie en Arnold gaan zien waar de bom is neergekomen. In Egypte, Tegelen. Een plek ongeveer 50 m. in cirkelvorm was grauw van de opgegooide aarde, takken gebroken, overal stukjes

van de gesprongen bom, een groot gat in de grond. Niessen was bezig met 't repareren van de electrische leiding. Veel mensen kwamen kijken. In de nabijheid in een huis wat dakpannen vernield en 2 mensen door splinters gewond.'

Het bombardement wordt op 16 december 1942 opgenomen in het overzichtsverslag van de gemeente Tegelen over de oorlogsschade aan het oorlogsbegin.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 12; GAV, arch. nr. 243, inv.nr 3844)

Dinsdag 28 Mei 1940: Bommen op de Veldstraat

Meester Verstraelen schrijft: 'In de nacht van 27 op 28 Mei weer een geweldig bombardement. Lichtkogels. Ruitengerammel. Kanongebulder. In de Veldstraat in Tegelen is een granaat of een bom ingeslagen. We zijn nu niet in de schuilkelder geweest, maar onder in de eetkamer.'

Ook dit bombardement wordt op 16 december 1942 opgenomen in het overzichtsverslag van de gemeente Tegelen over de oorlogsschade aan het oorlogsbegin.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 12; GAV, arch. nr. 243, inv.nr 3844)

Dinsdag 4 juni: bommen op Steyl

Meester Verstraelen schrijft: 'In de avond van 4 juni begint weer motorgeronk van vliegmachines. We slapen in 't studeerkamertje. Mama, Ferd en José in de kamer ernaast. Voortdurend wordt het geronk heviger. 't Is alsof talrijke vliegmachines over de grens gaan. Dit houdt onafgebroken aan tot twee uur. Om twee uur is er 'n ogenblik stilte. Maar deze stilte wordt vijf over twee ongeveer verbroken door zware slagen. Op 't zelfde ogenblik springen we van onze matrassen. 't Is een gedruis of de hele school in elkaar is gevallen, 'n Geweldige angst maakt zich van ons meester. Ik ga buiten kijken, doch niets is er in de omgeving gebeurd. De school is intact en rondom geen spoor van bominslagen.'

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940*

tot 26
juni
1945

Verwoestingen aan huizen in Steyl door bombardementen in de nacht van 4 op 5 juni 1940.

(Venlo 2020), p. 14)

Woensdag 5 juni: gevolgen bombardement

Volgens G. Konings die dit bombardement heeft onderzocht, zijn er drie bommen gevallen. Eén op de Roermondseweg in de nabijheid van de huizen van schoenmaker Friesen, Hannes de kippenboer en de sigarenfabriek van Vossen-Cremers. De bom heeft onder meer de voorgevel van het huis van Hannes de kippenboer naar binnen gedrukt. Desgevraagd deelt hij aan ramptoeristen mee dat er in zijn huis vijf doden zijn gevallen, onder de kippen welteverstaan. De tweede bom is midden in de Kenzenstraat gevallen en heeft een gat van 10 meter doorsnede en 3 tot 4 meter diep in het wegdek geslagen. Van het huis van de familie Ambaum op Kenzenstraat 8 is de westgevel weggeblazen, terwijl in het belendend pand, dat toebehoort aan de zoon, de drukker W.J. Ambaum, een enorme ravage is aangericht. De derde bom is tussen de Waterloostraat en de Kenzenstraat gevallen, waar hij is ontploft, maar geen noemenswaardige schade heeft aangericht.

De waarnemingen van Meester Verstraelen komen daarmee ongeveer overeen. Hij schrijft: 'De volgende morgen horen we dat de bommen zijn

gevallen op de rijksweg bij 't huis van Hannes Janssen, in de Kenzenstraat bij de familie Ambaum (grootvader en grootmoeder) en dicht bij Sprengers. Mijn vrouw en alle kinderen, behalve Hélène, Marie-José en Ferd, spoeden zich erheen en weten, als ze terugkomen, allerlei bijzonderheden te vertellen.

- A. Op de rijksweg is de bom neergevallen vlak langs 't huis van Hannes. Deze hebben ze tussen 't puin ongedeerd uitgehaald. Z'n voorgevel totaal vernield. De meubels stonden allemaal zichtbaar, ook 't bed van Hannes boven. Tegenover Hannes woont de sigarenfabrikant Vossen. Zijn huis heeft veel geleden. 't Dak is als het ware opgeplooid – pannen stuk, gaten in de muren. Gelukkig is 't gezin ongedeerd. Granaatbeschadigingen zijn te zien aan de omliggende huizen en bomen bij Driessen, Math. Stoffels, Trepels, Friezen, enz. Bij Niessen was een granaatstuk boven 't slapende paard in de muur terechtgekomen. Omdat 't op de grond lag, is 't ongedeerd gebleven.
- B. Op de Kenzenstraat was de bomtrechter midden op de Kenzenstraat. 't Huis van Ambaum: talloze gaten in de egevel. Alle ruiten stuk, deuren kapot, jaloezieën kapotgerukt, achterbouw zag eruit alsof er brand was geweest. Ook 't huis van meester Ramakers, die in Duitse krijgsgevangenschap is, was ernstig beschadigd: dakpannen vernield, gaten in de muren, deuren en scharnieren en houtwerk vernield, barsten in de muren, kapotgebogen raampjes, enz. Belendende huizen: ruiten gesprongen en andere beschadigingen. Bewoners ongedeerd.
- C. Bomtrechter dichtbij de serre van Harry Sprengers. Ruiten en bloemen vernield. In de nabijheid beschadigingen en ruiten vernield bij Sprengers, Latiers (84 ruiten), café Van heel, Kessels, Ververgaard, Dr. Versteeg, Vermeulen., Granaatscherven waren over heel Steyl gevlogen. Bij pastoor ruiten vernield, in het huis van Juffr. Flos boven 2 pannen, bij Fried Gielen een ruit stuk, enz.'

De oorzaak van dit bombardement is nooit opgehelderd.

(Bronnen: G. Konings: *Bombardementen* (typoscript), geciteerd bij W. Kurstjens: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005), p.37; J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 14 en O. Miss: *Steyl im Kriege*, in: *Zur Geschichte von St. Michaël in Steyl* (Rome 1980), p. 19 e.v.)

Donderdag 6 juni: ramptoerisme te Steyl

Meester Verstraelen maakt melding van duizenden mensen die de verwoestingen komen bekijken: "n Onafgebroken file van wielrijders en wandelaars." Ook op 7 juni komen er nog ramptoeristen naar Steyl. Het zal niet lang duren of Verstraelen zal zelf zo'n ramptoerist worden naar plaatsen in en om Tegelen, die te maken krijgen met oorlogsgeweld. In zijn beschrijving van getroffen woningen vermeldt hij regelmatig als bijzonderheid dat bij alle beschadigingen de heiligenbeelden onbeschadigd zijn gebleven. Ook anderen merken dit op. Er worden zelfs foto's genomen. Het is een van de terugkerende thema's in de beschrijvingen van verwoestingen door de oorlog heen, met als hoogtepunten het bombardement op 9 april 1943 waarbij het Mariabeeld van het kapelletje in Geloo op wonderbaarlijke wijze gespaard blijft (zie daar). Ook de Mariaverering is een terugkerend thema voor en tijdens de oorlog. Met de regelmaat van de klok worden er bedevaarten naar Maria-oorden georganiseerd. Het heeft alles te maken met de Maria-idolatrie van de bisschop van Roermond, G. Lemmens: zie 23 december 1939.

Ook op deze dag bericht de *Limburger Koerier* over een toerist tegen wil en dank, Jan Kurvers, de bode van deze krant in Tegelen, die vanaf eind 1939 bij de veldcompagnie in de Peel diende en in de Meidagen vocht tegen de Duitsers die met een pantsertrein door de Nederlandse stellingen bij Mill braken. Na een dag moesten ze zich terugtrekken en begon er voor hem een lange tocht die helemaal tot in Zeeland leidde en daarvandaan door Belgisch oorlogsgebied naar Noord-Frankrijk, nu eens alleen, dan weer samen met anderen en soms zelfs weer met zijn hele compagnie, nu eens te voet, dan weer met de fiets, tot in Duinkerken toe waar hij rechtsomkeert maakte, omdat daar de hel was uitgebroken. Langs dezelfde weg als hij gekomen was keerde hij weer terug, dit keer om naar huis te gaan. Bruin gebakken en vermoeid, 'als een halve neger', maar gelukkig ongedeerd kwam hij terug in Tegelen, waar zijn vrouw van niets wist.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 15 en *Limburger Koerier* van 6 juni 1940))

Maandag 10 en 17 juni: terugkeer krijgsgevangenen

De stroom van dienstplichtigen, die uit krijgsgevangenschap in Duitsland terugkeren, groeit gestaag. Reeds eind mei kon men via de dagbladen vernemen dat de eerste Nederlandse soldaten uit krijgsgevangenschap in Duitsland bij Heerlen de grens hadden gepasseerd. Op alle grensstations staan honderden mensen om de mannen te verwelkomen. Velen zien er uitgehongerd, smerig en verformfaaid uit, maar zijn dolgelukkig dat zij weer met hun familieleden verenigd zijn. Al snel komen de verhalen los. De meeste Nederlandse militairen van de grensbewaking te Venlo en de verdediging van de Maaslinie blijken op 11 mei naar Kaldenkerken te zijn gevoerd en vandaar naar een tentenkamp te Bocholt, 50 kilometer ten oosten van Nijmegen, vanwaar ze in goederenwagons zijn overgebracht naar een kamp in Stargard in Oost-Pommeren, 150 kilometer ten noordoosten van Berlijn.

Ook andere dienstplichtigen uit Noord-Limburg zijn in goed bewaakte gevangenkampen met prikkeldraad en wachttorens terechtgekomen. Regelmatig werd appèl afgenomen en moesten ze voor het weinige eten dat ter beschikking werd gesteld uren in de gloeiende zon staan. Te roken kreeg men niets en de was- en slaapgelegenheden waren bijna overal primitief. Sommigen hebben gezien hoe Franse krijgsgevangenen meedogenloos werden mishandeld.

Alleen beroepsmilitairen worden voorlopig nog niet vrijgelaten.

Bij de soldaten die uit krijgsgevangenschap terugkeren is ook meester Ramakers, die bij Meester Verstraelen op school werkt en wiens huis op 4 juni ernstig beschadigd is. Meester Verstraelen tekent op 17 juni diens relaas op in zijn dagboek:

‘ ’s Morgens is mijnheer Ramakers teruggekomen. Hij was gevangengenomen in Nijswijler. Toen moesten ze hun wapens afleggen. Alleen broodzak en veldfles konden ze houden. Toen werden ze in een wei bij elkaar gebracht. Toen naar Aken, ’s nachts met 12000 krijgsgevangen in de Westfalenhalle te Dortmund. Daar hoorden ze de ontploffingen der bommen. ’t Was een verschrikkelijke nacht. Verder door langs Berlijn naar Neu-Brandenburg. Daar in ’t kamp

20.000 krijgsgevangen. Polen, Fransen, Hollanders. Door driedubbele rijen prikkeldraad afgemaakt. Op de hoeken mitrailleurs. Overdag werken: aardappels poten, werken aan vliegveld. Na enige weken bericht dat ze naar Holland terug mochten. De terugreis was beter. Onder geleide van Hollandse officieren en soldaten. De ramen mochten open. In Zevenaar goed ontvangen. In Arnhem ook, sigaren, sigaretten, chocolade, koek, enz. In Arnhem vochten de mensen erom om een soldaat in ’t kwartier te krijgen. Ramakers bleef een nacht in Arnhem. De volgende dag door naar Venlo, dan naar Echt. Daar vernam hij dat zijn huis beschadigd was door een bom. De volgende dag naar Steyl. Hier is hij ongeveer half twaalf aangekomen. Hij heeft alles verteld wat hij zoal meegemaakt heeft. ‘

De dag erna gaat Ramakers weer gewoon aan het werk.

(Bronnen: L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 4, (Den Haag 1972), p. 262-264; F. Schallenberg: *Brigade Koninklijke Marechaussee Venlo*, (Venlo 2005) p. 118-122; *Nieuwe Venlosche Courant* van 31 mei 1940 en J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p.15)

Maandag 17 juni: broodverkoop aan banden

Zoals iedereen al had zien aankomen, mogen vanaf vandaag bakkers uitsluitend nog maar brood leveren aan hun klanten tegen inlevering van bonnen uit het verstrekte broodbonboekje. Voor de grondstoffen van dit belangrijke volksvoedsel is men door de tijdsomstandigheden in de toekomst geheel afhankelijk van de oogst in eigen land. Omdat de overheid reeds thans rekening wil houden met een mogelijke tegenvallende nieuwe oogst, wil men thans reeds voorzichtig omgaan met de in ons land aanwezige voorraden.

Het rantsoen is gesteld op twee kilogram per week per volwassen persoon. Aan personen, die kunnen aantonen dat zij zwaar lichamelijk werk verrichten, zullen extra broodkaarten worden verstrekt, zodat zij kunnen beschikken over een rantsoen van 3 of 4 kilogram per week. Verder zijn de bakkers verplicht om hun brood te bakken van het meel dat van overheidswege wordt verstrekt, waarin naast tarwemeel ook roggemeel en enig aardappelmeel is toegevoegd.

Bijvoegingen met witte bloem e.d. is strafbaar gesteld. De bedoeling is om langzamerhand het gehalte tarwe in dit 'oorlogsmelange' nog verder terug te brengen, op een niveau zoals bij vorige crisissen is toegepast. Tegelijkertijd met de invoering van de brood distributie wordt vandaag ook de verkoop van tarwebloem en zelfrijzend bakmeel gerantsoeneerd. Voor de eerste periode van drie-en-een-halve week bedraagt het te kopen rantsoen 250 gram van één van beide.

(Bronnen: GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 1227 en de diverse landelijke dagbladen waaronder de *Leeuwarder Courant* van 17 juni 1940)

Dinsdag 18 juni: brandbommen

Ook in de nacht van 18 op 19 juni vallen er bommen. Volgens Geert Konings gaat het om brandbommen in het zuiden, het westen en het centrum van Tegelen. Eén daarvan boort zich door het dak van het huis van de familie Ronken op de Allandstraat en belandt daar in de echtelijke slaapkamer. Ook Meester Verstraelen noemt de familie als één van de getroffenen. Als gevolg hiervan komt ene Bertje (Ronken?) niet naar school. Verder noemt hij de Bongerdstraat als doelwit. Daar zou een serre zijn vernield. O. Miss spreekt van een hele serie brandbommen, van de Allandweg in Steyl tot het ziekenhuis in Tegelen. Een brandbom valt door het dak boven de toegangspoort van het ziekenhuis, pal voor de poort. Een andere serie komt tussen het Maasveld en de Posthuisstraat terecht.

(Bronnen: G. Konings: *Bombardementen* (typoscript), geciteerd bij W. Kurstjens: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005), p.37; J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020) en Miss, O.: *Steyl im Kriege*, in *Zur Geschichte von St. Michael in Steyl* (Rome 1980), p. 55 e.v.; GAV, arch. nr. 243, inv.nr 3844)

Maandag 24 juni: verplicht opphokken postduiven

Op deze dag kondigt het Duitse opperbevel af dat alle postduiven verplicht moeten worden opgehokt. Men wil hiermee voorkomen

dat de postduiven worden gebruikt om berichten aan de vijand over te brengen. Dit bericht wordt door veel burgemeesters verkeerd begrepen. Ze gaan ervanuit dat de duiven gedood moeten worden, net als in 1914 toen de Duitsers hetzelfde verordonneerden aan hun Belgische vijand, en instrueren de politie als zodanig. Het gevolg is een grote slachting onder de dieren. Ook in Tegelen is een groot gedeelte van de duiven verloren gegaan.

(Bronnen: J. Wolbertus: *Zoëdet weej 't noets vergaete – Persoonlijke verhalen uit WO II in Tegelen en Steyl* (Tegelen, 2020), p. 91; *Eindhovensche en Meierijsche Courant* van 10 juli 1940)

Vrijdag 28 juni: Gestapo in het Missiehuis

Om 9 uur 's morgens dient een veertienkoppige Gestapo-afdeling zich aan bij de rector van het Missiehuis. De commandant wil de provinciaal spreken, aan wie hij een bevel tot huiszoeking toont. Vervolgens beveelt hij dat alle bewoners in de mensa bijeen moeten komen. Tot half zeven 's avonds moeten ze daar blijven onder het toezien van twee bewakers. Ze mogen zich niet laten hangen of naar de wc gaan. Intussen gaan de andere Gestapo-leden elders in het gebouw en in de drukkerij op zoek naar belastend materiaal. Ze kunnen niets vinden en vertrekken weer. Snel gaat de rector terug naar de mensa om zich van de toestand van zijn medebewoners op de hoogte te stellen. Omdat ze de hele dag hebben moeten zwijgen, kondigt hij voor de volgende dag een 'spreekverordening zoals voor kerkelijke hoogtijdagen' af.

(Bronnen: Miss, O.: *Steyl im Kriege*, in: *Zur Geschichte von St. Michael in Steyl* (Rome 1980), p. 19 e.v.)

Maandag 1 juli: fietsplaatje vereist

Vanaf vandaag dient elke rijwielbezitter op straat weer een fietsplaatje op zijn fiets of op zijn jas te dragen. Dit is nodig om ambtenaren het controleren mogelijk te maken of men zich heeft opgegeven of men geregistreerd staat voor de verschuldigde belasting op

het gebruik van fietsen. Bij de Duitse inval zijn de voorraden benzine door hen gevorderd en wordt brandstof maar deels voor motorvoertuigen beschikbaar gesteld om de voedselvoorziening en de voortgang van het bedrijfsleven mogelijk te maken. Daardoor en vanwege het gebrekkige openbaar vervoer vanwege de vernielde brugverbindingen is het aantal wielrijders sindsdien enorm gestegen. Door de verwarrende omstandigheden heeft de overheid een oogje dicht geknepen, maar thans wordt hier paal en perk aangesteld en heeft men aangekondigd vanaf vandaag hier weer scherp op te zullen controleren.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 1 juli 1940)

Donderdag 4 juli: onthulling oorlogsmonument

Op deze dag wordt het oorlogsmonument bij Klein Zwitserland onthuld. Dit gebeurt in stilte, waarschijnlijk om de Duitsers niet te bruuskeren. Volgens de Katholieke Illustratie van 25 juli 1940 is het het eerste oorlogsmonument van Nederland. Het is in typisch Tegels materiaal uitgevoerd - baksteen en keramiek - naar een ontwerp van de plaatselijke kunstenaar Piet Peters. Het stelt een woest golvende zee met daarboven een dreigende wolkenhemel voor. Uit de golven komt een hand omhoog, die de nationale vlag omklemt. Het is een verbeelding van het lot dat de 19-jarige Tegelenaar H. (Henk) Peters, stoker 3e klas treft op 8 september 1939, als het schip waarop hij dient, de Nederlandse mijnenveger Hr. Ms. 'Willem van Ewijck', voor de kust van Terschelling op een mijn loopt en binnen één minuut zinkt. Van de 67 opvarenden vinden er dertig de dood, onder wie Peters. Het bericht van zijn dood gaat als een schok door Tegelen. Vrienden van Peters laten een In Memoriam in de Tegelsche Courant plaatsen en een hoogmis opdragen in de H. Hartkerk, waarvoor zij de hele bevolking uitnodigen. Een paar andere Tegelenaren vatten het idee op een gedenkteken op te richten. Omdat het vooral de jeugd moet aanspreken, wordt een plaats gekozen bij de ingang van speeltuin Klein Zwitserland. Als het gedenkteken wordt onthuld, heeft de strijd inmiddels ook het leven gekost aan Baer Huys en Frans

Een foto van een herdenking tijdens de oorlog in het najaar.

Doumen, van wie de namen samen met die van Henk Peters op het monument worden aangebracht.

(Bronnen: *Tegelsche Courant* van 10 juli 1940 en dagblad *De Tijd* van 19 juli 1940.)

Zaterdag 6 juli: officieren moeten zich melden

Burgemeester Pesch maakt in opdracht van het Duitse opperbevel bekend dat de met verlof gezonden onderofficieren, korporaals en soldaten, die geen werk hebben gevonden of zich niet vrijwillig voor werk in Duitsland hebben aangemeld, zich vóór 9 juli bij hem moeten melden.

(Bronnen: *Tegelsche Courant* van 6 juli 1940)

Woensdag 10 juli: dreigement generaal Christiansen

De *Tegelsche Courant* publiceert een bekendmaking van de bevelhebber van de Duitse troepen, generaal Christiansen, dat streng zal worden opgetreden tegen incorrect gedrag van gedemobiliseerde Nederlandse soldaten tegenover Duitse militairen. Ook het luisteren naar buitenlandse radiostations wordt verboden. Dit verbod gaat uit

van Rijkscommissaris Seyss-Inquart.

(Bronnen: *Tegelsche Courant* van 10 juli 1940)

Donderdag 11 juli: nachtelijk tumult

Volgens Meester Verstraelen is de nacht van donderdag op vrijdag een verschrikkelijke nacht geweest, waarin het leek of de hel was losgebarsten

Verschrikkelijke bominslagen over de grens, afweergeschut, gevechten van vliegers, luchtgevecht. De dag daarop hoort hij dat er een Engels vliegtuig bij Horst-Sevenum is neergeschoten, waarbij vijf Engelsen om het leven zijn gekomen. Hun bommenwerper met nog onontplofte bommen is daar op de heide neergekomen. Ook de *Nieuwe Venlosche Courant* bericht hierover, maar pas enkele dagen later.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p.17 en *Nieuwe Venlosche Courant* van 13 juli 1940)

Zondag 14 juli: bezoek aan Someren

Ook in de nacht van zaterdag op zondag is volgens Meester Verstraelen heel onrustig geweest: *‘De nacht van Zaterdag op Zondag was weer een verschrikkelijke nacht. Van 1 uur tot 3 uur passeren voortdurend Engelse machines. De lucht in Duitschland is hel verlicht door schijnwerpers. Lichtkogels staan aan de lucht. We zijn naar onderen geweest.’*

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p.17)

Donderdag 18 juli: vergoedingen voor Duitse vorderingen

Tijdens hun inval in Nederland hebben de Duitsers de nodige spullen van overheidsinstellingen en particulieren gevorderd. Hiervoor komt nu een vergoedingsregeling. Er worden twee soorten vorderingen onderscheiden: vorderingen voor ‘regelmatige verrichtingen’ oftewel R-verrichtingen. Deze hebben betrekkingen op normale leveranties

van goederen aan de Duitse weermacht door natuurlijke personen of gemeenten en andere rechtspersonen. En vorderingen voor ongebruikelijke leveranties, zoals gevorderde gebouwen en stukken grond alsmede de huisvesting van militairen bij particulieren. Hiervoor zijn andere regelingen van toepassing.

Verzoeken voor R-verrichtingen uit de periode van 10 mei tot en met eind juli moeten uiterlijk 31 augustus bij de gemeente worden ingediend. Vanaf begin augustus moet het verzoek om vergoeding steeds ingediend worden uiterlijk op de vijftiende van de maand, die volgt op de maand, waarin de verrichting geschiedde. Verzoeken die niet binnen deze termijn zijn ingediend zijn, worden niet in behandeling genomen.

De gemeenten moeten de ingediende verzoeken op hun gegrondheid en billijkheid beoordelen. Acht een gemeente de R-verrichting geloofwaardig, dan stelt zij een passende vergoeding vast. Valse aangiften en het vervalsen van bewijsstukken worden beschouwd als obstructie en zullen worden onderworpen aan het oordeel van de Duitse krijgsraad.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 18 juli 1940)

Zaterdag 20 juli: gelijkschakeling vakbeweging.

Op deze dag benoemt Seyss-Inquart de NSB'er H.J. Woudenberg tot Commissaris van het N.V.V. (Nederlandse Vakvereniging). Ruim een jaar later wordt diezelfde Woudenberg ook tot commissaris van de Katholieke Arbeidersbeweging (K.A.B.) benoemd. Seyss-Inquart beoogt hiermee naar goed Duits voorbeeld de Nederlandse vakbeweging gelijk te schakelen. De tweede benoeming zal tot een fel protest van de Nederlandse bisschoppen leiden, dat in Tegelen onvoorziene consequenties zal krijgen: zie 11 en 12 augustus 1941.

(Bronnen: *Tegelsche Courant* van zaterdag 20 juli 1940; Dr. L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, deel 5, (Den Haag 1974), p.374; A.P.M. Cammaert: *Het verborgen front* (Leeuwarden/Mechelen 1994), deel I p. 478; W. Kurstjens: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005), p. 31)

Het leidinggevende driemanschap van de Nederlandse Unie. V.l.n.r. dr. J.E. de Quay, mr. L. Einthoven en dr. J. Linthorst Homan.

Maandag 22 juli: eerste registratie joden

Op deze dag komt bij het gemeentebestuur van Tegelen een brief binnen van K. Frederiks, de secretaris-generaal van het departement van binnenlandse zaken, dat verantwoordelijk is voor het binnenlands bestuur, waaronder de gemeenten vallen. Na de vlucht van de regering naar Engeland is hij op zijn post gebleven, naar hij later zal zeggen om de bevolking zo goed mogelijk door de oorlog heen te loodsen. In die hoedanigheid is hij hoofd van het college van secretarissen-generaal in Den Haag, dat regelmatig met de Duitse machthebbers overlegt. Frederiks schrijft in zijn brief, die aan alle gemeentebesturen is gericht, dat er een einde moet komen aan de bijzondere registratie voor joodse en 'niet-arische' vluchtelingen. Tot dan toe zijn die geregistreerd op groene en roze persoonskaarten. Dat moeten gele en grijze kaarten

worden, waarop met rode inkt moet worden vermeld 'kaart J V vernieuwd', waarbij J V staat voor joodse vluchtelingen. Die kaarten moeten onverwijld naar de Inspectie van de Bevolkingsregisters in Den Haag worden gestuurd. Zo kunnen de joden onder de vluchtelingen er snel worden uitgepikt. Het is de opmaat voor de algemene registratie van joden enkele maanden later.

(Bronnen: GAV, arch. nr. 243, Gemeentesecretarie Tegelen inv.nr 3943 in GAV)

Woensdag 24 juli: oproep voor Rotterdamse kinderen

De redactie van de *Tegelsche Courant* roept haar lezers op kinderen uit Rotterdam, die door het bombardement zijn getroffen, vijf weken lang liefdevol in huis op te nemen. Geen namen, *Tegelsche Courant*.? Een dag later plaatst ook de *Limburger Koerier* zo'n oproep. Daarin wordt iets meer duidelijk over de organisatie van dit initiatief: *'Verhalen over luchtbombardementen, het verliezen van have en goed, het leed in vele gezinnen, die door den oorlog getroffen zijn, zijn overbodig. Thans is het de tijd om te helpen. Onze provincie en onze eigen plaats, die gespaard zijn gebleven van het ergste oorlogsgeweld, kunnen en willen nu helpen. Het gaat nu om onze eigen Nederlandsche jeugd en wel speciaal om de kinderen uit de gezinnen van den kleinen middenstand en de arbeidersklasse. Deze kinderen, en vooral dan de Rotterdamsche kinderen, zouden gaarne gedurende een periode van vijf weken in een meer rustige omgeving genieten van een heerlijke vakantie, die hun het groote leed, dat over hun gekomen is. eenigermate verzacht en zoo mogelijk doet vergeten. Laten velen uit dankbaarheid voor hetgeen ons en onze kinderen bespaard bleef, een van die kleinen opnemen. De K. J. V. in Tegelen en Steyl zal zorg dragen voor de kinderen bij de aankomst alhier. De tijd van voorbereiding was kort en die vakantie is aanstaande. De aanmeldingen — mondeling of schriftelijk — kunnen tot en met Zondagavond geschieden bij de heeren geestelijken in Tegelen en Steyl, alsmede bij den voorzitter en den medischen adviseur van het Groene Kruis alhier, resp. notaris G. Wagemans en dr. Th. Lebesque.'*

(Bronnen: *Tegelsche Courant* van 24 juli 1940 en *Limburger Koerier* van 25 juli 1940)

Donderdag 25 juli: oproep Nederlandsche Unie

Op 25 juli 1940 verschijnt op de voorpagina van veel Nederlandse dagbladen een oproep van de Nederlandsche Unie. De oprichters hiervan zijn mr. Louis Einthoven, mr. Hans Linthorst Homan en prof. dr. Jan de Quay. Zij richten zich tot het Nederlandse volk met de dringende oproep om samen met hen vorm te geven aan een nieuw nationaal gevoel (*'met eigen kracht en overeenkomstig onzen eigen Nederlandschen aard, gezamenlijk door kordaten arbeid naar een nieuwe Nederlandsche saamhorigheid te streven'*). Massaal worden Nederlanders lid: zij zien de Unie als een organisatie die zich afzet tegen de NSB. Ook in Tegelen geven zich veel mensen op: half oktober 1940 telt de plaatselijke afdeling vijfhonderd leden, anderhalve maand later duizend. Het Uniesecretariaat is gevestigd in het pand Thissen-Faessen aan de Grotestraat. Voorzitter is Mr. Quirien Laumans, dan nog wethouder voor de industriële fractie.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 25 juli 1940 en *Tegelsche Courant* van 27 juli, 12 oktober en 16 november 1940 en 27 maart 1941)

Maandag 29 juli: distributiemaatregelen

Via de pers en radio wordt bekend gemaakt dat met ingang van vandaag de distributie van margarine, spijsvetten, spijsoliën en boter definitief zal ingaan. In de afgelopen twee weken gold een overgangsregeling, waarbij men met de daartoe aangewezen distributiebonnen 250

gram boter, margarine of spijsvet per persoon per week heeft kunnen kopen. Deze distributiemaatregel is maar deels genomen vanwege de schaarste aan vetten. Sinds het uitbreken van de oorlog is de export naar Engeland van boter komen stil te vallen en er is in ons land sprake van een overschot. Met de invoering van de rantsoenering wil men met name bereiken dat gebruikers van margarine zullen overgaan op het consumeren van boter. In het vervolg zullen aan gezinnen met een jaarinkomen van meer dan 1.400 gulden per jaar 'boterkaarten' verstrekt worden en aan gezinnen met een lager jaarinkomen zogenaamde 'vetkaarten'. Deze nieuwe kaarten zijn in de afgelopen twee weken door de distributiediensten uitgegeven op vertoon van een ingevuld vragenlijst over het gezinsinkomen. Vanaf vandaag kunnen consumenten van de hogere inkomensklasse uitsluitend nog boter kopen. Het goedkopere margarine of spijsvet is alleen nog te kopen door houders van vetkaarten. Bovendien kan men op de bonnen van de vetkaart boter kopen tegen een gereduceerde prijs. De rantsoenen zijn definitief vastgesteld op 250 gram per persoon per week. Kinderen beneden de vier jaar krijgen een half rantsoen en arbeiders die zwaar tot zeer zwaar werk verrichten, afhankelijk van een beroep een half tot twee rantsoenen extra per week.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 15 en 16 juli 1940)

30 juli 1940: Juventus juicht.

Op deze dag publiceert *De Limburger Koerier* een ronkend artikel over de R.K. Studentenclub Juventus, dat naar buiten komt met zijn vakantieprogramma, gebaseerd op geestelijke, lichamelijke en culturele grondslagen. Om te beginnen wordt het verenigingslokaal dagelijks opengesteld, zodat de studenten ontspanning kunnen vinden in biljarten, pingpongen, schakelen, beugelen, kaarten, enz. Verder zal er op 31 juli een openingsvergadering plaatsvinden, waarin het godsdienstige voorop staat. Dit komt tot uitdrukking in clubmissen en 'recollecties', een soort bezinningen. Op sportgebied zal voor de nodige afwisseling worden gezorgd met de clubolympiade voor binnenspelen en voetbalwedstrijden onderling en

Scène van het Laatste Avondmaal in het Passiespel van 1940.

tegen diverse clubs. Verder wordt er getraind voor de grote kring-sportdag en staat het traditionele hengelconcours aan de Maas op het programma. Op cultureel gebied komen er o.a. een toneelopvoering en gezellige clubavonden met muziek, zang en voordracht. En dan de uitstapjes, excursies en avondspelen niet te vergeten, en zeker niet het toppunt van de vakantie: het bivak.

De oorlog lijkt ver weg voor de jongens met de blauwe blouses en zal ook ver na de oorlog ver wegblijven, getuige de jubileumbrochure *Juventus* 19 ... 19 waarin met geen enkel woord over de oorlog wordt gerept, een typisch voorbeeld van de collectieve verdringing van de oorlog die tot in het begin van de jaren zestig zal duren.

(Bronnen: *Limburger Koerier* van 30 juli 1940 en *Juventus* 1929-1954, Gedenkboek bij het 25-jarig bestaan van de R.K. Jongstudentenbeweging *Juventus* (Tegelen, 1954)

Zaterdag 3 augustus: onrustige nacht

In de nacht van vrijdag op zaterdag is het volgens meester Verstraelen weer echt verschrikkelijk geweest: dreunende bommen, afweergeschut, veel vliegers en luchtkogels. Zelfs de kapelaan is op geweest. De nacht daarop hetzelfde: *'Weer lichtkogels, vliegers en bommen en afweergeschut. Mama en de meisjes zijn op geweest, maar niet onder. 's Morgens heb ik van boven uit 't raam weer veel D. auto's gezien in de richting Roermond.'*

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 18)

Zondag 4 augustus: première Passiespelen

Onder een verzengende zon vindt de première van de Passiespelen plaats. Voor het eerst wordt de nieuwe tekst van pater Jac. Schreurs gespeeld. Het is ook de eerste keer dat André Thijssen de regie voert. De voorstelling wordt massaal bezocht. De meeste bezoekers zijn te voet of per fiets gekomen. Er zijn geen bijzondere treinen ingezet, zoals in andere jaren. Ook van autobusvervoer is geen sprake. *'Op het parkeerterrein bij het Tegels openluchttheater stond in alle eenzaamheid één auto, maar de rijwielpaarplaatsen, die als paddestoelen uit de grond waren gerezen, konden de fietsen nauwelijks bevatten.'*

De pers is unaniem in haar lof voor de tekst van pater Jac. Schreurs, de regie van André Thijssen, het spel en het decor. Wat maar weinigen weten is dat het bestuur heeft besloten dat alle spelers hun natuurlijke baarden en snorren hebben moeten afscheren en met aangeplakte baarden spelen, zodat ze buiten de voorstelling niet voor joden kunnen worden aangezien.

De redactie van de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant* wijdt er een badinerend commentaar aan: *'Als Tegelen de opvoering van een Passiespel in het vooruitzicht heeft, laten de spelers een jaar tevoren haar en baard groeien. Zoo doet men ook in Oberammergau. Men krijgt daardoor betere karakterkoppen en spaart moeite en kosten van grimering uit voor heel een reeks van opvoeringen. De spelers brengen echter daarmee wel een offer. Die natuurlijke, maar ongewone weelde van haren hindert immers erg bij het werk en met een apostelkop kan men ook bezwaarlijk - met kermis of Carnaval - een dansje maken. Rijkelijk krulden baard en lokken op de morgen van 10 Mei. Toen*

brak er evenwel een paniek uit onder de Tegelaren. Iederéén wilde zich ontdoen van een pracht die Oosters leek en waardoor men verwikkelingen duchtte. Vóór acht uur waren baard en lange haren geofferd en daagde ook reeds de bezinning. En nu berouwt menigeen zijn voorbarigheid. Want nu moet er iedere zondag lang voor de voorstelling begint gegrimeerd worden.’ Het bericht wordt door verschillende kranten overgenomen.

(Bronnen: W. Kurstjens: *Mooie, hinderlijke baarden. Kroniek van de Passiespelen in 1940* (De Buun 10, Venlo 2009), C. van Nisselroy en W. Kurstjens: *Passiespel en tijdgeest* (Tegelen 2021), p. 70 e.v.; *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant* van 14 augustus 1940.)

Zaterdag 10 Augustus 1940: bommen op Venlo

In de nacht van vrijdag op zaterdag zijn er volgens Verstraelen in Venlo vijf bommen gevallen, dicht bij de Leutherberg als gevolg van een luchtgevecht. De maandag daarop gaat hij met zijn oudste zoon Frans poolshoogte nemen. Bij de Leutherberg zien ze de bomtrechter. Het huisje erbij is licht beschadigd. Ook de *Nieuwe Venlosche Courant* bericht erover, maar heel summier (*‘In de omgeving van Venlo is een aantal huizen licht beschadigd’*).

Er zullen nog vele van deze expedities van Verstraelen en zijn zoons volgen. Men kan er laatdunkend over doen en het ramptoerisme noemen, maar het draagt wel bij aan een waarheidsgetrouwe kennis van de oorlog in de regio, naast en soms tegenover de tendentieuze verslaggeving van de *Nieuwe Venlosche Courant*, die onder Duitse censuur staat.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020) p.18 en *Nieuwe Venlosche Courant* van 12 augustus 1940.)

Maandag 12 augustus; aparte textielkaarten

De textiel gaat op de bon. Iedereen krijgt een aparte textielkaart met een bepaald aantal punten, die je in één keer op kunt maken, maar die je ook kunt versnipperen aan sokken, stropdassen of sjaltjes. Om

het extra moeilijk te maken worden er daarnaast ook nog eens aparte bonnen voor verschillende soorten textiel uitgegeven.

Heel lastig is het ook om aan goede schoenen te komen, waarvoor geen aparte bonnen bestaan, maar punten worden aangewezen. Dit gebeurt zelden en dan nog meestal in een tijd dat er geen goed stuk leer te krijgen is.

(Bronnen: L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 4, (Den Haag 1972), p. 408)

Dinsdag 20 augustus: veilig in Engeland

Op deze dag meldt de plaatselijke correspondent van de *Limburger Koerier* dat H. W. (Har) Huys, reserve onderofficier-leerling-vlieger, en E. J. Faassen, die sinds het uitbreken van de oorlog vermist werden, in Engeland verblijven. Dat heeft hij van bevoegde zijde vernomen. De namen van de beide Tegelenaren stonden op de lijst van het Rode Kruis. Volgens hem is de vreugde over dit bericht bij de beide families en in Tegelen groot. Dat laatste beaamt zijn zus Door Beurskens-Huys in een documentaire over haar verzetsactiviteiten van de Culturele Raad Tegelen.

Huys maakt in Engeland zijn opleiding als leerling-vlieger bij de R.A.F. af en wordt later uitgezonden naar Nederlands-Indië, waar hij in dienst van de Engelse luchtmacht deelneemt aan de strijd tegen de Japanners. Hij maakt de vreselijkste dingen mee, waarover hij na de oorlog indringend bericht in de *Tegelsche Courant*.

(Bronnen: *Limburger Koerier* van 20 augustus 1940; Thijs Lenssen: *De zaak H.* in Buun 2020, p. 2014; Door Beurskens-Huys in documentaire Culturele Raad Tegelen 2015)

Zaterdag 24 augustus: vijfde Tegelse wielerronde

Het beeld dat sommige mensen van oorlog hebben als van een aaneenschakeling van gevechtshandelingen en bombardementen, gaat niet op voor Nederland in de Tweede Wereldoorlog, en dus ook niet voor Tegelen. Alleen tijdens de Meidagen van 1940 en vanaf

Dolle Dinsdag in september 1944 overheersen chaos en paniek. Maar in de vier jaar daartussen gaat het dagelijkse leven zijn gewone gang, weliswaar met steeds meer beperkingen en incidenten, maar niet veel anders dan daarvoor. De scholen en winkels zijn open, de openbare diensten en fabrieken in bedrijf en wordt als vanouds gesport en gemusiceerd. Wel komen er 's nachts soms vliegtuigen over en trekken er overdag Duitse legerkolonnes voorbij, maar dat went snel. In de regel is het rustig en 'vliedt de tijd heen.'

Alsof er niets aan de hand is wordt op deze dag voor het vijfde achtereenvolgende jaar de Tegelse Wielerronde verreden. De organisatie berust bij het Tegelsch Belang, een voorloper van de plaatselijke VVV. Het parcours is 1300 meter lang en de nieuwelingen bijten de spits af, waarna het de beurt is aan de amateurs. Steeds als zich een kopgroep vormt, probeert plaatselijk coryfee Pietje Smits het peloton er weer bij te trekken. Uiteindelijk wordt hij derde. Dan komen de cracks, onder wie veel bekende namen, zoals John Braspenninx en Kees Pellenaers. De koers gaat over 100 kilometer in 80 ronden. Aan het einde ontsnapt Pellenaers en wint.

(Bronnen: *Limburger Koerier* van 26-8-1940)

Zondag 26 augustus: bisschop Lemmens bezoekt Passiespelen

Een feestelijke dag. Kermiszondag én de dag waarop de bisschop van Roermond, monseigneur G. Lemmens, de Passiespelen bezoekt. Als hij om twaalf uur de Doolhof betreedt, wordt hij door het publiek onthaald op een stormachtig applaus. In de pauze neemt hij een kijkje achter de schermen, waar hij zich onderhoudt met de spelers. Als hij naar zijn zitplaats terugkeert, wordt hij opnieuw luid toegejuicht. In zijn dankwoord na afloop maakt hij gewag van een magnifiek en verheven schouwspel, dat naar hij hoopt de bezoekers de grote waarde van het Kruisoffer dieper heeft doen beseffen.

Inmiddels is op het Wilhelminaplein de najaarskermis begonnen. Om excessen te voorkomen is van hogerhand bepaald dat er in cafés pas na vijf uur 's middags sterke drank mag worden geschonken, terwijl dat in danszalen geheel uit den boze is. De sluitingstijd is

vastgesteld op half twaalf voor danszalen en twaalf uur voor cafés. Voor winkels geldt een ontheffing van de winkelsluitingswet, zodat zij van 's morgens zes uur tot 's nachts twaalf uur open kunnen blijven. Om de feestvreugde te verhogen verzorgt de harmonie Voorwaarts na afloop van de Passiespelen een muzikale rondwandeling in het centrum, waardoor veel bezoekers nog even blijven plakken in het vriendelijke Tegelen.

Meester Verstraelen ontvlucht de drukte en maakt met zijn zoons een fietstocht naar Grubbenvorst, waar ze onder meer de kasteelruïne 't Gebroken Slot bezoeken, waar in de Meidagen hevig is gevochten: *'Daar hebben de bazen fijn gespeeld. Ze hebben 'n soort kazemat met loopgraaf gezien. In de kazemat zaten 2 kalfjes. In Grubbenvorst was concert op de markt. Onderweg hebben we weer een reuzen-kolonne Duitse auto's en manschappen gezien. Onafgebroken rolden de groote legerauto's aan. 't Veer te Steyl weer voor 't eerst in dienst.'*

(Bronnen: W. Kurstjens: *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005), p. 19; C. van Nisselroy en W. Kurstjens: *Passiespel en tijdgeest* (Tegelen 2021), p. 70 e.v.; J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p.19)

Maandag 27 augustus: Rotterdamse kinderen in Tegelen

Volgens Meester Verstraelen komen op deze dag de Rotterdamse kinderen in Tegelen aan.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 20)

Zaterdag 31 augustus: geen koninginnedag

Meester Verstraelen schrijft: *'Koninginsverjaardag, Wilhelmina, dochter van Koning Willem III - geen feestvertoon op last van den regeringscommissaris.'* Het is een normale werkdag en de bedrijven, winkels en openbare diensten mogen niet vroeger sluiten dan op iedere andere zaterdag. Elk feestvertoon, zoals vlaggen, het versieren van gebouwen en etalages, het dragen van insignes of bloemen of het tentoonstellen

van portretten van leden van het huis van Oranje is verboden. Voor de verjaardag van prins Bernhard op 29 juni waren er geen verboden afgekondigd met als gevolg dat veel mensen zich in het oranje hadden gestoken of met een witte anjer getooid. Dat viel de Duitsers erg tegen van het Nederlandse broedervolk. Vandaar dat hieraan nu wel paal en perk wordt gesteld. Zowel de Duitse als de Nederlandse politie zijn geïnstrueerd om toezicht te houden op de naleving van de verboden. Overtreders zullen zwaar worden gestraft. In Tegelen en Steyl lijkt men zich in elk geval keurig aan de Duitse voorschriften te hebben gehouden, want Meester Verstraelen vermeldt dat er op last van de regeringscommisaris geen feestvertoon is.

Ook wordt vandaag via de pers en de radio de start van de distributie van zeepproducten bekend gemaakt. Voor de komende drie weken kan iedere bezitter van een distributiestamkaart op vertoon van de aangewezen bon uit het distributiebonboekje een stuk toiletzeep kunnen kopen van 150 gram of 120 gram huishoudzeep of 200 gram vloeibare zeep of een combinatie daarvan. Mannen en jongens ouder dan vijftien kunnen met een apart daarvoor aangewezen distributiebon voor het eind van het jaar een stuk scheerzeep van 50 gram of een tube scheercreme kopen. Door de schaarste aan grondstoffen is de toiletzeep al van samenstelling veranderd en waspoeder is voor particulieren helemaal niet meer verkrijgbaar.

(Bronnen: L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel 4, (Den Haag 1972), p. 283, 299; *Nieuwe Venlosche Courant* van 30 en 31 augustus 1940 en J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 20.)

Dinsdag 3 september: vliegtuigcrash

Vanaf twee uur 's middags vliegt in de buurt van Venlo een squadron van negen vliegtuigen op grootte hoogte regelmatig rond. Tegen vier uur zien toeschouwers in Venlo en Tegelen twee brandende vliegtuigen naar beneden komen. Ze storten neer in de Boekend en steken daarbij een bos in de brand. Her en der in Venlo komen brokstukken neer, wat erop wijst dat vliegtuigen met elkaar in botsing moeten zijn gekomen. Zes bemanningsleden vinden de dood. Vier

inzittenden hebben zich met parachutes kunnen redden en komen in Tegelen naar beneden. Volgens een verklaring van een gewonde parachutist, die in de buurt van de fabrieken van Canoy-Herfkens te Tegelen aan de Maas is neergekomen, was de formatie op weg naar Engeland. Daar werden echter telkens werden tegengehouden door Engelse vliegers, waardoor zij gedwongen waren om terug te keren. Aldus de waarnemers van de luchtbeschermingsdienst in Venlo.

Meestal Verstraelen ziet en hoort het vanuit de verte gebeuren en springt op de fiets. Hij schrijft: *'Om half vier n.m. horen we Engelse vliegtuigen, eerst 9 toen nog 12. Na 4 uur vallen 3 Duitse vliegtuigen omlaag. Ik heb er boven een zien neerstorten. 'n Akelig gezicht. 't Was juist alsof een grote blinkende vis zich draaiend naar beneden bewoog. Toen plotseling zagen we 2 witte parachutes in de lucht. 1 daalde tamelijk snel. Die ben ik uit 't oog verloren. Ik nam snel mijn fiets en ben naar Tegelen gefietst. Honderden volgden te voet en per iets de richting van de parachute. Onder aan de witte parachute zag ik een man bengelen. 't Was een akelig gezicht. Toen ik achter 't klooster van de Munt kwam, was de piloot, een Duitser, juist neergekomen. De parachute lag op de muur en de inspecteur van politie en een andere agent leidden hem onder de arm in de richting van het klooster. Hij had 't gelaat bebloed en hinkte. De tweede piloot zou harder aangekomen zijn. Hem zou een arm afgerukt zijn. Het vliegtuig was ondertussen brandend omlaag gestort en een zwarte damp steeg aan de overkant van de Maas op. Ik ben naar Baarlo geweest. Daar vertelde men dat een arm en een hoofd van een piloot bij de Maasbreese weg lagen. Overal lagen op de Maasbreese weg brokstukken van de vliegmaschine. Sommigen zeggen dat er 3, ja zelfs 4 vliegtuigen naar beneden zijn gestort, Anderen zeiden dat ze bij een oefening hoog in de lucht tegen elkaar waren gebotst. Weer anderen dat de Engelsen ze hadden afgeschoten. De piloot die in Tegelen gedaald was, zou een schotwonde in zijn been hebben gehad. 't Was een emotionele dag, die honderden op de been had gebracht en de tongen weer in beweging zette.'*

Enkele dagen later trekt Verstraelen er weer met zijn zoons op uit om iets meer te weten te komen over de vliegramp, en niet vergeefs: in Maasbree komen ze bij een verbrand vliegtuig lag langs de weg, waarvan de Duitsers echter de belangrijkste delen hebben meegenomen. Daarna komen ze bij een verbrijzeld vliegtuig dat in een aangeplant dennenbos is terechtgekomen. Ook hier hebben de Duitsers de voornaamste delen weggehaald. Toch vinden zijn zoons

nog souvenirs, die ze mee naar huis nemen en daar laten zien.

(Bronnen: GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 1031; internet: <http://historie.venlo.nl> en: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 20)

Maandag 16 september: vlees op de bon

Terwijl de dagbladen dagelijks berichten over de ontbrande luchtoorlog tussen Engeland en Duitsland en de wederzijdse bombardementen op grote steden, zoals Londen, Berlijn, Hamburg en Bremen, wordt bekend dat met ingang van vandaag het rund-, kalfs- en varkensvlees en daarvan gemaakte vleeswaren of vlees in blik alleen nog maar op de bon verkrijgbaar zijn.

Buiten de distributie vallen schapen-, geiten- en paardenvlees.

De komende week is het rantsoen gesteld op 400 gram naar keuze en 100 gram vleeswaren. In de loop van de week zullen de distributiediensten voor deze distributiemaatregel speciale vleeskaarten in omloop brengen. Net als bij de distributie van brood, boter en vet hebben kinderen beneden de vier jaar recht op een half rantsoen. Binnenkort zullen extra bonnen worden verstrekt aan zieken en arbeiders met zware tot zeer zware arbeid. Tegelijkertijd met deze distributiemaatregel is door het departement van landbouw en visserij dat de slaggers en winkeliers voor het vlees en de vleeswaren hogere prijzen in rekening brengen dan tot nu toe.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 16 september 1940)

23 september: Marius Welters wil weer lid van de NSB worden.

Marius Welters schrijft een brief aan gouverneur Marchant et d'Ansembourg waarin hij hem verzoekt opnieuw te mogen toetreden tot de NSB, waarvan hij enkele jaren eerder lid was, maar wel graag in een leidinggevende functie: *'Ook vanuit de achterste rijen zoude ik als gewoon soldaat mede kunnen werken, indien ik mijn vooruitstrevende wil kan beheersen. Ik vrees echter dat dit niet zal lukken, ieder kent zichzelf het beste.'* Alsof hij bang is dat de graaf hem niet helemaal goed begrijpt, komt

hij er later nog eens op terug: *'Ik vraag opname in de N.S.B (...) als persoon met een behoorlijk verleden en heden, tevens als een werkloze persoon die eens de kans kreeg in de voorste gelederen te vechten. Die kans wens ik weer te hebben daar mijn karakter niet gedooft dat ik als figurant dienstdoe in een praktijk die mij uiterst ligt.'*

Hij beargumenteert dit verzoek onder meer door te wijzen op zijn hulp aan de Duitsers in de meidagen: niet alleen is hij met enkele Duitse officieren door Tegelen gereden om voor hun soldaten geschikte nachtlogies te vinden, maar hij heeft er zelf ook een paar honderd ondergebracht in zijn eigen woning, tevens bedrijfspand aan de Venloseweg. Daar heeft hij zelfs een dankschrijven van de Duitsers voor ontvangen: *'Ik heb van de bezettingstroepen een apart dankschrijven gekregen voor de wijze waarop ik hen tegemoet ben getreden op de eerste dag: 500 man in mijn gebouw, drie officieren tevens; kwartier gemaakt voor de gehele bezetting, en het gehele dorp met hen afgereden en gelopen, niettegenstaande de uitroepen der menigte in al de straten. Ik heb geheime opdrachten gehad en heb die nog, en werk samen met de Orts-Gruppenführer te Venlo, aan wie ik heel wat te vertellen heb gehad.'*

In zijn antwoord kapittelt de gouverneur hem om zijn 'hovaardigheid', omdat Welters in 1937 zijn lidmaatschap heeft opgezegd, maar in maart 1941 benoemt hij hem dan toch tot groepsleider. Intussen stelt Welters zijn huis alvast ter beschikking aan de plaatselijke NSB-afdeling en de aan haar gelieerde WA (Weerafdeling) en Nationale Jeugdstorm. Hoofdagent Van Hinthem getuigt hierover na de oorlog aan de Politieke Opsporingsdienst: *'Welters was gedurende de tijd na de inval der Duitsers tot zijn vertrek naar Sittard, zeer uitdagend over de verrichtingen der W.A. en Nationale Jeugdstorm, welke formaties in zijn lokalen hun oefenavonden hielden. Ook werden in de lokalen destijds vergaderingen van de N.S.B. gehouden en men kon de zeer propagandistische en strijdlustige toespraken van verdachte tot de leden tot op straat horen. Vanuit de lokalen van verdachte werd ook steeds door de W.A. en de andere N.S.B.-leden uitgegaan voor colportage. Aan de zijde der Grotestraat te Tegelen was doorlopend minstens een groot etalageraam beplakt met propagandaplatten der N.S.B., hetgeen mede aanleiding was tot ergernis der bevolking. Eenmaal werd een dergelijke etalageruit stuk geworpen, hetgeen door verdachte aanleiding was tot een verklaring, in een rede welke hij in een openbare raadsvergadering hield, welke verklaring inhield dat bij een volgende gelegenheid*

de gemeenschap zou moeten boeten voor het stukgooien van zijn ramen.'

(Bronnen: NA, Centraal Archief voor Bijzondere Rechtspleging, inzake Welters, tribunaal Maastricht 1341 (inv. nummer 49.113) en Welters, Ministerie van Binnenlandse zaken, afdeling zuiveringen ambtenaren (inv. nr. 30.679 (2.04.67.07)); GAV, arch. nr. Notulen van de Tegelse gemeenteraad 1930 – 1940)

Maandag 1 oktober: invoering identificatieplicht.

Op deze dag wordt de identificatieplicht ingevoerd. Voortaan moet iedere Nederlander een persoonsbewijs (PB) bij zich hebben, als hij zich op straat begeeft. Wanneer een politieagent of een Duitse militair ernaar vraagt, moet hij het op staande voet kunnen laten zien. Bij de indiening van de aanvraag voor zo'n persoonsbewijs moet een foto worden overlegd waarop de persoon in kwestie duidelijk herkenbaar staat afgebeeld. Verder wordt er een centraal register aangelegd, waar van iedere Nederlander een foto, een vingerafdruk en een handtekening opgeslagen wordt die zo nodig in het politieblad opgenomen kunnen worden.

Een en ander gebeurt met loyale medewerking van enkele Nederlandse topambtenaren. Ze doen hun werk zo goed dat het verzet er pas in 1944 in slaagt het persoonsbewijs te vervalsen, en pas nadat men een bus met speciale inkt uit de Landsdrukkerij heeft weten te bemachtigen.

De aanvraag voor een persoonsbewijs dient in Tegelen te geschieden op het gemeentehuis van maandag 23 september tot en met donderdag 26 september, 's morgens van 9 tot 12 uur, in alfabetische volgorde.

(Bronnen: Dr. L. de Jong: *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*, deel 4 (Den Haag 1972), p. 726; E. Werkman e.a.: *Dat kan ons niet gebeuren. Het dagelijks leven in de Tweede Wereldoorlog* (Amsterdam, 1980), pagina : geciteerd in: W. Kurstjens, *Tegelen in de Tweede Wereldoorlog* (Venlo 2005), p. 27)

Donderdag 11 oktober 1940: monument voor gesneuvelden

Op deze dag bericht de *Eindhovense en Meierijsche Courant* dat er een

massagraf-monument zal komen voor de soldaten die in de Meidagen in en om Someren zijn gesneuveld. Onder hen is ook Baer Huys. Later wordt zijn stoffelijk overschot overgebracht naar de militaire begraafplaats op de Grebbeberg.

(Bronnen: *Eindhovense en Meierijsche Courant* van 11-10-1940)

Maandag 21 oktober: bezoek aan het gemeentehuis

Meester Verstraelen gaat 's morgens naar het gemeentehuis om de namen van zijn vrouw, zijn dochter Annie en hemzelf op te geven voor een persoonsbewijs. Vrijdag kan het afgehaald worden. Onduidelijk is welk gemeentehuis hij bedoelt: het oude, aan de voet van de Sint-Martinuskerk, of het nieuwe aan de Raadhuislaan, dat nog in aanbouw is. Over dit laatste bericht de Limburger Koerier van vandaag: '(...) *De Heerlensche architect, ir. Peutz, heeft alleen aan het voorfront karakter gegeven; de rest is streng zakelijk gehouden, sober en geriefelijk. Gaan we binnen een kijkje nemen, dan zien we, dat de representatieve lokalen van het gebouw tot één geheel zijn vereenigd. Daarachter sluiten aan de ruimten, van het werkgedeelte, waardoor bereikt wordt, dat het gebouw een overzichtelijk en compleet geheel vormt. (...) Wanneer eenmaal het terrein, waarop het nieuwe raadhuis staat, bijgewerkt zal zijn, zal men pas een juist oordeel kunnen vormen over de mooie ligging ervan. Maar: men ziet het reeds - het nieuwe Tegelsche raadhuis maakt reeds een imposanten indruk. Er is plaats, er is ruimte in en ook het publiek zal de geriefelijkheid ervan wel weten te waardeeren!*'

Verder leest Verstraelen in de krant dat de natuurboter 20 cent per pond duurder is geworden en de kaas op de bon komt. Voortaan mag iedereen maar 1 ons kaas per week kopen. In de loop van de dag gaat hij met zijn zoon Hubert naar Venlo om een rol verduisteringspapier te kopen.

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p. 22; *Limburger Koerier* van 21-10-1940)

22 oktober 1940: oprichting Winterhulp

Op deze dag wordt per decreet de stichting Winterhulp Nederland

Op 22 oktober 1940 werd naar Duits voorbeeld de Winterhulp opgericht.

opgericht. Deze moet het equivalent worden van de Duitse *Winterhilfe*, een mantelorganisatie van de NSDAP. De stichting stelde zich ten doel om Nederlandse burgers in nood zonder aanzien des persoons hulp en ondersteuning te verschaffen. De middelen hiervoor werden verkregen door het organiseren van straatcollectes en loterijen, het verzamelen van goederen en het innen van giften van particulieren, bedrijven en maatschappelijke instellingen.

Het initiatief werd eerst voorgelegd aan het college van secretarissen-generaal in Den Haag, dat zo goed en zo kwaad als het ging met de Duitsers

samenwerkte, zoals K. Frederiks later zei: 'om erger te voorkomen.' Het college zat in zijn maag de Winterhulp, omdat het naar Duits voorbeeld was opgezet en door de NSB gesteund werd. Toch meende men geen nee te kunnen zeggen, omdat beide organisaties het inkleedden als een algemeen-humanitair gebeuren. Men besloot zelfs met enkele secretarissen-generaal en alle commissarissen van de provincies zitting te nemen in het erocomité, terwijl de burgemeesters werd gevraagd op te treden als plaatselijk leider. De bedoeling hiervan was het initiatief van zijn scherpste kanten te ontdoen. Het enthousiasme in het land was echter niet groot, noch bij de burgemeesters, noch bij de bevolking. De opbrengsten van de straatcollectes vielen dan ook zwaar tegen, terwijl satirische leuzen, als 'Nog geen knoop van mijn gulf voor de Winterhulp' en 'Geen piek voor Piek' (zo heette de directeur van de Winterhulp, W.K.) steeds luider opklonken.

De Duitsers en de NSB lieten het initiatief echter niet stranden en zetten het tegen beter weten in door.

Ook in de regio Noord-Limburg wordt een comité Winterhulp opgezet. Bij een demonstratieve vergadering in Venlo laat volgens M. Welters in een brief aan de gouverneur Marchant d'Ansembourg

burgemeester Pesch verstek gaan. Ook beklagt Welters er zich over dat Pesch zich hiervoor niet wil inzetten.

(Bronnen: P. Romijn: *Burgemeesters in oorlogstijd* (Amsterdam 2006) ; NA, Centraal Archief voor Bijzondere Rechtspleging, inzake Welters, tribunaal Maastricht 1341 (inv. nummer 49.113) en Welters, Ministerie van Binnenlandse zaken, afdeling zuiveringen ambtenaren (inv. nr. 30.679 (2.04.67.07))

Vrijdag 1 november (Allerheiligen): postume bloemenhulde

In Limburg ligt vandaag het openbare leven stil vanwege deze kerkelijke feestdag. Op deze bijzondere biddag en de dag erna (Allerzielen) zijn in Venlo en de naaste omgeving op de kerkhoven duizenden mensen aanwezig om te bidden bij de graven van hun dierbaren. Ook de graven van de aldaar begraven gesneuvelde militairen krijgen veel belangstelling en worden onder de bloemen bedolven: 'En aller piëteit ging daarbij uit naar de soldatengraven, die onder een schat van bloemen waren bedolven — ook het gemeentebestuur van Venlo had op elk dier graven een krans laten leggen — en die voortdurend omringd werden door biddenden.' In Tegelen vindt er een herdenking plaats bij het pas opgerichte oorlogsmonumen.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 2 november 1940)

Zaterdag 2 november 1940: eieren op rantsoen

Via de radio en de dagbladen maakt het departement van landbouw en visserij bekend dat vanaf maandag kippen- en eendeneieren uitsluitend op inlevering van een distributiebon verkrijgbaar zullen zijn. Het rantsoen is bepaald op één ei per persoon per week. Om te voorkomen dat mensen gaan hamsteren is de verkoop op zaterdag en zondag verboden. Om te voorkomen dat de prijzen door de schaarste zullen worden opgedreven, zijn van overheidswege maximumprijzen vastgesteld waartegen de winkelier deze mag verkopen.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 2 november 1940)

Maandag 4 november: te water geraakt en verdrongen; petroleumschaarste

De nachtelijke duisternis, die vanwege de door de Duitse opgelegde verduisteringsplicht, dieper is dan ooit, maakt slachtoffers in het hele land. De een rijdt een gracht in, de ander in een kanaal, zoals de 22-jarige H. Th. Arts uit Tegelen overkomt, die de Zuid-Willemsvaart in rijdt en verdrinkt.

Vanaf deze dag ontvangen de gemeentelijke elektriciteitsbedrijven brieven van verschillende overheidsinstanties over de heersende petroleumschaarste. Deze leidt bij gezinnen die uitsluitend op petroleum zijn aangewezen, tot noodtoestanden. Een alternatief zou het gebruik van elektriciteit kunnen zijn, maar dan wel met subsidie voor noodlijdende gezinnen, omdat elektriciteit relatief duur is. Maar ook deze energiebron is niet onuitputtelijk. In de loop van 1941 worden daarom rantsoeneringsvoorschriften vastgesteld: zie 6 januari 1941.

(Bronnen: *Leeuwarder Nieuwsblad* en *Rotterdamsch Nieuwsblad* van 4 november en *Agemeen Handelsblad* van 5 november 1940; GAV, arch. 243, inv.nr 5652)

Woensdag 6 november: ingebruikname nieuwe gemeentehuis

Op deze dag wordt het nieuwe gemeentehuis in gebruik genomen. Het gebouw is nog niet af, maar men wil op deze manier misschien voorkomen dat de Duitsers er hun intrek zouden nemen.

(Bronnen: *Tegelse Courant* van 25 november 1985, geciteerd bij R. van der Hoek: *Het raadhuis aan de Drink. Een monument voor Tegelen*, in: *Venlose Katernen* 25, maart 2018)

Vrijdag 8 november: legitimatieplicht blokwachters.

Op bevel van de Duitsers is het verboden om tussen middernacht en vier uur's morgens op straat te zijn. Dat geldt ook voor de zogenaamde blokwachters, die toezien op de veiligheid in een buurt, maar niet voor de actieve leden van de luchtbeschermingsdienst, die dag en nacht op straat mogen zijn. Blokwachters die 's nachts patrouille

willen blijven lopen, moeten zich dan ook op het politiebureau laten registreren als lid van de luchtbeschermingsdienst. Zij krijgen dan een pas waarmee ze zich kunnen legitimeren.

(Bronnen: *Limburger Koerier* van 8 november 1941)

Maandag 11 november: vordering grond voor aanleg vliegveld

De Duitse autoriteiten vorderen grote stukken grond op de Grote Heide in Venlo voor de aanleg van een vliegveld. Het gebied omvat tuinderijen, akkers, weilanden en bosgrond. Ook het zweefvliegveld van de Noord-Limburgse Luchtvaartclub (N.L.L.C.), de manege met stal, de renbaan en het belendende woonhuis moeten eraan geloven. Reeds direct na de inval was hier Duits afweergeschut geplaatst en sindsdien wemelde het er van Duitse militairen. De opdracht tot vordering is afkomstig van het *Luftgaukommando Holland*, dat hier een groot deel van de *Luftwaffe* wil stationeren om Duitsland beter te beschermen tegen aanvallen van Engelse vliegtuigen. De aanleg van het vliegveld betekent een enorme stimulans voor de regionale economie. Aannemers tot ver buiten Venlo zullen er een graantje van meepikken, zoals de firma Meulenberg uit Heerlen, die later de klokken uit de kerken zal halen. De inkwartiering van de vele werknemers zorgt voor extra-inkomsten voor particulieren, die een tegemoetkoming voor kost en inwoning ontvangen, terwijl de middenstand profiteert van hun bestedingen, ook in Tegelen.

(Bronnen: GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 1704; J. Derix, *Vliegveld Venlo*, p. 78-80)

Dinsdag 12 november 1940: toestemming voor optreden vereist

Het bestuur van het gemengde koor Zanglust, dat graag wil optreden en daarvoor toestemming heeft gevraagd aan de gemeente, krijgt op deze dag van de gemeentesecretaris een brief, waarin staat dat men zich met een uitvoerig verzoekschrift moet wenden tot de Procureur-Generaal te 's-Hertogenbosch. Kennelijk vertrouwt de

bezettingsautoriteit de plaatselijke overheid niet meer als het gaat om de organisatie van culturele evenementen. Het bestuur conformeert zich aan de nieuwe richtlijn en verkrijgt zo toestemming voor het houden van een kerstconcert eind december. Kennelijk is dit de laatste openbare verenigingsactiviteit, want in een brief van 11 januari 1943 beklaagt het Muziekgilde van de Nederlandse Kultuurkamer zich in een brief aan het bestuur erover waarom men sindsdien de activiteiten heeft gestaakt. Het antwoord vindt men op 25 februari 1942.

(Bronnen: G. Boots-Ambaum, H. Bloemers, J. Bongartz en H. Jacobs: *De eeuw van Zanglust, 1908-2008. Bladeren in de geschiedenis* (Tegelen 2008), p.44 e.v.)

Donderdag 14 november: verwoestende storm

Meester Verstraelen noteert dat er van woensdag 13 op donderdag 14 november een vreselijke storm over Nederland is getrokken. Om half vier 's nachts begon het, om half zeven was de storm het hevigst. In de Maasstraat zijn veertien bomen geveld. veel in het park bij de industrieel Kreykamp, enkele in het park van het Missiehuis.

De Limburger Koerier meldt: 'De stormwind die gedurende den nacht van Woensdag op Donderdag over ons gewest raasde, heeft ook in Tegelen aardig huisgehouden, gelukkig echter, zonder persoonlijke ongelukken te veroorzaken. Vooral de daken der woningen en de boomen hebben 't moeten ontgelden. Honderden boomen werden ontworteld of knapten als riet af, in hun val woningen, afrastringen en geleidingen vernielend. Alléén aan de Maasstraat te Steijl reeds werden twaalf zware boomen ontworteld. Vele straten waren als bezaaid met stukken en brokken van dakpannen, die van de woningen waren afgerukt. Van een woning in de H. Hartparochie ging de schoorsteen omver en kwamen de steenen in de keuken terecht. Het dak van een rijwielfreterij aan de Bergstraat werd door den wind opgenomen en in den tuin neergeworpen. Verschillende schepen, die op de Maas alhier voor anker lagen, werden door den stormwind en de geweldige strooming losgeslagen, of met anker en alles stroomafwaarts gedreven. Ook de hooge kloostergebouwen en de boomen in de kloostertuinen moesten het danig ontgelden.'

Negen dagen later bericht dezelfde krant dat de storm ook zware

schade heeft toegebracht aan de gebouwen van het Passiespel: 'In het Openluchttheater "De Doolhof" was het een ware ruïne. Het dak van den tempel werd geheel weggeslagen, terwijl ook de andere gebouwen veel geleden hebben. Eveneens werd de beplanting beschadigd en werden verschillende groote boomen door den storm geveld. Hoewel deze schadepost vanzelfsprekend een echte tegenslag is, stelt het energieke bestuur reeds alles in het werk, om de gebouwen zo spoedig mogelijk in hun vorige gedaante te herstellen.'

Negen dagen later bericht dezelfde krant dat de storm ook zware schade heeft toegebracht aan de gebouwen van het Passiespel: 'In het Openluchttheater "De Doolhof" was het een ware ruïne. Het dak van den tempel werd geheel weggeslagen, terwijl ook de andere gebouwen veel geleden hebben. Eveneens werd de beplanting beschadigd en werden verschillende groote boomen door den storm geveld. Hoewel deze schadepost vanzelfsprekend een echte tegenslag is, stelt het energieke bestuur reeds alles in het werk, om de gebouwen zo spoedig mogelijk in hun vorige gedaante te herstellen.'

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen:
Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945 (Venlo 2020), p. 23; Limburger Koerier van 16 en 25 november 1940)

Vrijdag 29 november 1940: collecte Stichting Winterhulp

Vandaag en morgen wordt de eerste landelijke collecte voor de Stichting Winterhulp Nederland gehouden. Deze nieuwe organisatie is in oktober in het leven geroepen is door de rijkscommissaris Seyss-Inquart met de

Beelden van de stormschade in de Doolhof

bedoeling om alle maatschappelijke hulpverlening door de overheid, particuliere en kerkelijke organisaties over te nemen. Deze organisatie heeft zich tot doel gesteld alle Nederlanders, die met name gedurende de wintermaanden bijstand nodig hebben, hulp en ondersteuning te verschaffen. Alhoewel de Nederlandse Winterhulp, naar Duits voorbeeld een nationaalsocialistische organisatie is, zal hulp gegeven worden zonder aanzien des persoons. Dus ook Joden komen voor hulp in aanmerking. De steun zal bestaan uit waardebonnen waarop men levensmiddelen, kleding, schoenen en brandstof tegen gereduceerde prijzen kan kopen. Winkeliers zijn verplicht om de bonnen aan te nemen en het is verboden om de waardebonnen te verhandelen. Om te stimuleren dat het publiek zal geven aan de collectanten ontvangen gevers elke keer een ander speldje, die telkens een andere serie zullen vormen. Het eerste speldje dat vandaag zal worden verstrekt is een lichtgevend molentje.

(Bronnen: GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 1031)

Woensdag 11 december: bommen op de Straelseweg

Meester Verstraelen noteert in zijn dagboek dat hij 's morgens om 9 uur verneemt dat er de vorige avond bommen zijn gevallen op de Straelseweg. Uitgebreid beschrijft hij wat hij heeft gehoord. De volgende dag besluit hij poolshoogte te gaan nemen en noteert: *'De bommen waren gevallen van de Herungerweg op de Straelseweg naar Helbeek: Huizen vernield, daken verwoest, huizen met granaatscherven doorboord, ruiten stuk.'*

(Bronnen: J.M.H. Verstraelen: *Dagboek Verstraelen, Oorlogsherinneringen van 10 mei 1940 tot 26 juni 1945* (Venlo 2020), p.24; GAV, arch. nr. 228, Gemeentesecretarie Venlo 1939-1945, inv.nr. 1031)

Vrijdag 13 december 1940: logeeraadressen gevraagd

In opdracht van de Ortskommandant verschijnt in de *Nieuwe Venlose Courant* een paginagrote advertentie waarin de inwoners van de gemeente Venlo en omliggende gemeentes worden opgeroepen om

mee te werken aan de huisvesting van arbeiders die tewerkgesteld worden bij de aanleg van een Duits militair vliegveld op de Grote Heide. Binnen 48 uur moet iedereen bij de gemeentesecretarie in het stadhuis in Venlo opgeven over welke vrije kamers, zolders of andere ruimten hiervoor ter beschikking heeft. Voor kost en inwoning zal een vergoeding worden gegeven van twee gulden per dag. Verder wordt medegedeeld dat als deze oproep niet het gewenste resultaat zal opleveren tot dwanginkwartiering zal worden overgegaan.

(Bronnen: *Nieuwe Venlosche Courant* van 13 december 1940)

Met dank aan Gerard Verlaan en Geert Konings voor de door hen beschikbaar gestelde gegevens.